

**UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rozsudky konstitutivní a deklaratorní

Vedoucí diplomové práce : Prof. JUDr. František Zoulík, CSc.

**EVA BENEŠOVÁ
Na Třešňovce 1010
280 00 Kolín 2**

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Eva Benešová
.....

Eva Benešová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou chci poděkovat vedoucímu práce prof. JUDr. Františkovi Zoulíkovi, CSc., za odbornou pomoc a vedení při psaní této práce.

SEZNAM ZKRATEK

OSŘ	zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
OZ	zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění
ZP	zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění
ZR	zák. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, v platném znění
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
JŘ	vyhl. č. 37/1992 Sb., jednací řád pro okresní a krajské soudy, v platném znění

Tam, kde v textu uvádím číslo paragrafu bez dalšího údaje, jde o citaci občanského soudního řádu.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	5
ÚVOD	7
2 ROZSUDEK	9
2.1 Právní úprava rozsudku	9
2.2 Základní druhy rozsudků.....	12
3 DVOJÍ MOŽNÁ POVAHA ROZSUDKŮ	14
3.1 Rozsudky konstitutivní.....	14
3.2 Rozsudky deklaratorní.....	16
3.3 Srovnání konstitutivních a deklaratorních rozsudků	17
3.4 K názorům popírajícím opodstatněnost diferenciacce	18
3.5 Vyvrácení mylného učení o nároku na právní změnu	19
3.6 O konstitutivním charakteru každého rozsudku.....	20
3.7 O dualitě hmotněprávního a procesního vztahu.....	21
3.8 O právní moci.....	22
3.9 Záповeď mimořádných opravných prostředků ve statusových věcech	23
3.10 Předběžné otázky	24
3.11 Ke konstitutivním a deklaratorním rozsudkům mimo civilní řízení	25
3.12 K otázce tvorby práva soudem a k povaze precedentů.....	26
4 CHARAKTER ROZSUDKŮ VE VAZBĚ NA DRUHY NALÉZACÍHO ŘÍZENÍ	28
4.1 Nástin vývoje právní úpravy řízení sporného a nesporného.....	28
4.2 O řízení sporném a nesporném obecně.....	30
4.3 Rozdíly mezi sporným a nesporným řízením	32
4.3.1 Vymezení soudní pravomoci.....	32
4.3.2 Místní příslušnost soudu	33
4.3.3 Okruh účastníků řízení	34
4.3.4 Vstup státního zastupitelství.....	35
4.3.5 Věcná legitimace.....	35
4.3.6 Způsob zahájení řízení.....	36
4.3.7 Dispozice řízením a jeho předmětem.....	37
4.3.8 Důkazní povinnost.....	38
4.3.9 Náklady řízení	39

4.3.10 Řádné opravné prostředky	39
4.3.11 Mimořádné opravné prostředky.....	40
4.4 Hranice řízení sporného a nesporného	40
4.4.1 Kritérium konstitutivních a deklaratorních rozsudků	40
4.4.2 Kritérium represe a prevence	41
4.4.3 Kritérium materiální právní moci.....	42
4.4.4 Některá další kritéria	43
5 ROZSUDKY VYDANÉ V ŘÍZENÍ, JEŽ TYPOVĚ NEODPOVÍDÁ AKCEPTOVANÉMU POJETÍ	44
5.1 Konstitutivní rozhodnutí ve sporném řízení	44
5.1.1 Ke konstitutivním žalobám obecně.....	44
5.1.2 Řízení o zrušení podílového spoluvlastnictví	45
5.1.3 Řízení o rozvod manželství	46
5.2 Deklaratorní rozhodnutí v nesporném řízení	47
5.3 K volné úvaze soudu o výši plnění	48
5.4 Ke smíšeným řízením a rozsudku pro zmeškání.....	48
ZÁVĚR.....	50
LITERATURA.....	52

ÚVOD

Občanské právo procesní je odvětvím práva, jež upravuje vztahy vznikající při poskytování ochrany subjektivním právům v řízení před soudy. Uplatňuje se tam, kde účelu sledovaného hmotným právem nelze dosáhnout bez ingerence veřejné moci. A právě přítomnost prvku státního donucení, jež je procesu vlastní, je jedním z důvodů, proč občanské právo procesní považujeme za odvětví veřejnoprávní.

Každé občanské soudní řízení směřuje k věcnému řešení právních vztahů, ať je jím spor o právo nebo jiná nejistota v právních vztazích. Zjednodušeně lze říci, že mnohdy až prostřednictvím procesu jsou uváděny v život normy hmotného práva, ať již občanského, pracovního, rodinného nebo například obchodního.

Nejvýznamnějšími instituty civilního procesu jsou žaloba (nebo jiný návrh na zahájení řízení) a rozsudek, který je základní formou procesního rozhodnutí. Rozsudkem se rozhoduje v meritů věci a představuje tak základní nástroj soudní ochrany práv. V rozsudku se zrcadlí vztah právní normy a individuálního aktu. Soudní rozsudky lze klasifikovat podle vícera kritérií, přičemž jednou z nejvýznamnějších klasifikací je rozlišování rozsudků na konstitutivní a deklaratorní, kdy dělicí kritérium spočívá v jejich právních účincích.

Co se týče vztahů procesních, není mezi účinky rozsudků konstitutivních a deklaratorních rozdílů. Jinak je tomu však v oblasti vztahů hmotněprávních. Zde jsou konstitutivní rozsudky právní skutečností, jež zakládá, mění nebo ruší právní vztahy, zatímco rozsudky deklaratorní tyto účinky nemají. Jejich zaměření je jiné. Mají závazně deklarovat hmotněprávní vztahy existující již před procesem a postavit je najisto.

Jak vyplývá z předchozího odstavce, podstata diferenciací rozsudků na konstitutivní a deklaratorní, jejíž postižení - alespoň v základních rysech - je cílem této práce, tkví v poměru procesních vztahů, jež byly těmito rozsudky založeny, ke vztahům hmotněprávním. Akceptovat pojetí, jež by mezi výše uvedenými rozsudky nerozlišovalo, by bylo stejné, jako upírat procesním vztahům jejich samostatnost. Naopak vycházíme - li z duality vztahů hmotněprávních a procesních, musíme uznat, že vztahy procesní jsou dokonce v jistém ohledu silnější a prosazují se vůči těm hmotněprávním, protože po vydání rozhodnutí je určující jen to, co stojí v jeho výroku.

Účelem právního studia nemá být jen nalezení vhodných rozlišujících kritérií na půdě teorie, ale i srovnání získaných poznatků se stávající právní úpravou. Proto je třeba věnovat pozornost řízením, jež oběma druhům rozsudků předcházejí, zmínit jejich odlišnosti a reflektovat jejich úpravu v zák. č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu. Dostáváme se tak zpět k civilnímu procesu, řízení nalézacímu, a jeho vnitřnímu členění na řízení sporné a nesporné, které s problematikou konstitutivních a deklaratorních rozsudků nepochybně souvisí.

Konstitutivní rozsudky jsou výsledkem řízení nesporného, kdežto rozsudky deklaratorní spojujeme s řízením sporným. Vystává však otázka, zda vazby konstitutivních a deklaratorních rozsudků na daný druh řízení platí bezvýjimečně, či zda může vzniknout určitá nedůslednost, při níž se kupříkladu lze i ve sporném řízení setkat s konstitutivním rozsudkem, a zda tato nedůslednost nezpochybňuje opodstatněnost diferenciací.

Pokud v této práci hovořím o procesních druzích, mám tím na mysli řízení sporné a nesporné s jejich specifickými instituty, přestože jsem si vědoma, že jde spíše o dvě větve civilního procesu než o samostatné procesní druhy. Procesním druhem je totiž civilní řízení samo, a to vedle řízení správního a trestního, jejichž rozlišení a samostatnost je výsledkem dlouhodobého historického vývoje.

2 ROZSUDEK

Rozsudek je procesním úkonem soudu zvláštního významu, neboť představuje autoritativní a závazné řešení právní situace, jež je předmětem řízení¹. Rozsudkem soud rozhoduje nejen v občanském soudním řízení, ale také v řízení trestním a ve správním soudnictví podle zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů.

Rozsudek je jako jeden ze základních stavebních kamenů občanského práva procesního upraven v zák. č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“, popř. „občanský soudní řád“).

2.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZSUDKU

Jádro pozitivní úpravy civilního rozsudku je obsaženo v OSŘ v jeho části třetí „Řízení v prvním stupni“, hlavě čtvrté „Rozhodnutí“, v ustanoveních §§ 152 – 166.

Zákon v ustanovení § 152 odst. 1 stanoví zásadu, že o věci samé se rozhoduje rozsudkem. Z tohoto pravidla občanský soudní řád připouští výjimky, a to ve prospěch usnesení v některých typech nesporného řízení, jako např. v řízení o dědictví (§ 175q), v řízení týkajícím se péče o nezletilé (§ 176 odst. 2), v řízení o úschovách (§ 185 odst. 3), v řízení o umoření listiny (§ 185s), v řízení o přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče (§ 191b odst. 4), v řízení opatrovnickém (§ 192 odst. 2), v řízení ve věcech obchodního rejstříku (§ 200d odst. 3).

Rozhoduje-li se rozsudkem o věci samé, pak věcí samou (meritem) rozumíme nárok a jeho příslušenství. Rozsudkem má být v souladu s ustanovením §152 odst. 2 OSŘ vyčerpán celý předmět řízení, což pro soud znamená povinnost kladně nebo záporně rozhodnout o celém uplatněném nároku. Výjimkou z této zásady jsou rozsudky částečné a mezitímní, jejichž užití připadá v úvahu tam, kde to odůvodňuje procesní ekonomie.

Každé soudní rozhodnutí je postaveno na skutkovém zjištění a jeho právním posouzení. Soud dospěje ke skutkovému zjištění na základě provedeného dokazování, tzn. volným hodnocením důkazů (srov. § 132 OSŘ), popř. využije dalších poznatků, jež mu v řízení vyjdou najevo, např. z přednesu účastníků řízení.

¹ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 282

Dokazováním zjištěný skutkový stav věci je základem pro jeho právní posouzení a pro rozhodnutí soudu o věci samé (srov. § 153 odst. 1 OSŘ), přičemž pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení (srov. § 154 odst. 1 OSŘ). Právním posouzením rozumíme výběr příslušných právních norem dopadajících na skutková zjištění, jejich správný výklad a aplikaci².

Obsah rozhodnutí ve věci samé soud vyjadřuje ve výroku rozsudku (srov. § 155 odst. 1 OSŘ) a jen tato část rozhodnutí je závazná (srov. § 159 OSŘ). Ve sporném řízení se výrok rozsudku opírá o posouzení důvodnosti požadavků uplatněných žalobcem v žalobním petitu, v nesporném řízení vymezuje práva a povinnosti účastníků. Aby mohl být vykonatelný, musí být výrok rozsudku přesný, určitý a srozumitelný (srov. § 261a OSŘ).

S ohledem na význam rozsudků stanoví platná právní úprava požadavek dodržet předepsanou formu při jejich vydávání. Rozsudek vyhlašuje předseda senátu (samosoudce) „jménem republiky“ a vždy veřejně (srov. § 156 odst. 1 OSŘ, čl. 96 odst. 2 Ústavy), a to i tehdy, jestliže veřejnost byla z projednávání věci vyloučena (srov. § 116 odst. 2 OSŘ)³. Vyhlášení rozhodnutí zahrnuje vždy výrok rozsudku v jeho plném znění (pouze náklady řízení je možné určit až v písemném vyhotovení – srov. § 151 odst. 3 OSŘ) a dále odůvodnění, a to ve stručnější podobě než v písemném vyhotovení rozsudku, přinejmenším však takové, aby z něho výrok rozhodnutí vyplýval. Vyhlašuje se dále poučení o opravném prostředku a poučení o možnosti výkonu rozsudku, zni-li na plnění. Při vyhlašování výrokové části rozsudku musí účastníci řízení, soud i veřejnost povstat a vyslechnout ji ve stoje (srov. § 16 JŘ). Pokud rozhodoval senát, vyhlašuje rozsudek jeho předseda.

Písemné vyhotovení rozsudku je veřejnou listinou (srov. § 134 OSŘ), jež dokládá, jak soud rozhodl a jaké jsou povinnosti uložené účastníkům. Jeho význam spočívá dále v tom, že jakmile vyhoví dalším náležitostem (doložka vykonatelnosti), stává se podkladem pro exekuci. Písemné vyhotovení rozsudku se skládá z výroku v plném znění, dále z odůvodnění, poučení o odvolání a poučení o případné možnosti vykonat rozhodnutí. Dále se zde uvádí místo vyhlášení a podpis soudce

² Winterová, A. : *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 285

³ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. : *Občanský soudní řád - Komentář - 1.díl*, C.H.Beck Praha, 2006.
Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. : *Občanský soudní řád - Komentář - 2.díl*, C.H.Beck Praha, 2006.
Winterová, A. a kol. : *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*, 3. vydání, Linde Praha, 2007.

(srov. 158 odst. 1 OSŘ). Občanský soudní řád precizuje náležitosti písemného vyhotovení rozsudku především ve svém ustanovení § 157. Stejnopis písemného vyhotovení rozsudku se doručuje účastníkům (popř. jejich zástupcům, vedlejším účastníkům nebo státnímu zástupci) do vlastních rukou (srov. § 158 odst. 2 OSŘ). Řádné doručení je předpokladem, aby rozsudek nabyl formální plnou moc (srov. § 159 odst. 1 OSŘ) a stal se tak rozhodnutím konečným, proti kterému již nelze užit řádného opravného prostředku⁴.

Základními znaky vydaného rozsudku, stejně tak i jiných soudních rozhodnutí, jsou jeho autoritativnost a závaznost. Autoritativnost je dána postavením soudu jako „nezúčastněného třetího“ v procesním právním vztahu, který je nadto nadán donucovací funkcí. Závaznost znamená vázanost všech subjektů řízení včetně soudu (srov. § 156 odst. 3 OSŘ) vydaným rozhodnutím a vynutitelnost jeho výroku⁵. Závaznost rozsudku je vyjádřena ustanovením § 159a odst. 2, 3, 4 OSŘ. V této souvislosti hovoříme o tzv. materiální právní moci, která vedle závaznosti působí také nezměnitelnost rozsudku (srov. § 159a odst. 5 OSŘ), kdy rozsudek představuje věc pravomocně rozhodnutou, jež zakládá překážku „*rei iudicatae*“.

Ustanovení § 160 OSŘ upravuje lhůtu ke splnění rozsudkem uložené povinnosti (tzv. pariční lhůtu). Tu zákon omezuje na tři dny od právní moci rozsudku, nejde-li o vyklizení bytu, kdy je pariční lhůta patnáctidenní. Zákonná lhůta může být nahrazena delší lhůtou soudcovskou, taktéž lze povolit plnění ve splátkách. U rozsudků předběžně vykonatelných musí lhůtu k plnění určit soud (srov. § 160 odst. 4 OSŘ). Marným uplynutím lhůty k plnění se rozsudek stává vykonatelným (srov. § 161 odst. 1 OSŘ), nejde-li o rozsudek, jež nezní na plnění a u něhož nelze uvažovat o pariční lhůtě (srov. § 161 odst. 2 OSŘ).

Předběžnou vykonatelnost rozsudku na plnění řeší ustanovení § 162 OSŘ. Jedná se o případy, kdy je rozsudek vykonatelný, aniž by byl pravomocný, a kdy pariční lhůta plyne od doručení. Předběžná vykonatelnost je dána obligatorně u rozsudků odsuzujících k plnění výživného nebo pracovní odměny za poslední tři měsíce před vyhlášením rozsudku, fakultativně ji vyslovuje soud, jestliže by jinak účastníku hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy.

⁴ Winterová, A. : Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 304 an.

⁵ Winterová, A. : Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 282

Ačkoli bylo výše řečeno, že rozsudky v právní moci jsou nezměnitelné, nejedná se o nezměnitelnost absolutní. Odhlédneme-li od možnosti dosáhnout změny rozsudku cestou mimořádných opravných prostředků, nabízí zákon v ustanovení § 163 odst. 1, 2 OSŘ další možnosti, jejichž použitelnost je vázána na změnu pro rozsudek rozhodných poměrů. Týkají se rozsudku odsuzujícího k plnění v budoucnu splatných dávek nebo k plnění ve splátkách a rozsudku o výchově a výživě nezletilých dětí a o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu.

Od situací, kdy lze měnit obsah vůle soudu v rozsudku, je třeba striktně odlišovat případy, kdy se vůle nemění a napravují se jen nedostatky jejího projevu. Mám na mysli opravu rozsudku a jeho odůvodnění, popř. vydání doplňujícího rozsudku. Opravy chyb v psaní, v počtech a jiné zjevné nesprávnosti lze provést kdykoliv, a to i bez návrhu. Pokud se oprava týká výroku rozhodnutí a není možné provést opravu ve stejnopisech rozhodnutí, vydává se opravné usnesení, které se doručuje účastníkům. Nadto jím lze odložit vykonatelnost opravovaného rozsudku (srov. § 164 OSŘ). Pokud odůvodnění rozsudku nemá podklad ve zjištění skutkového stavu, lze na návrh účastníka podaný před právní mocí přistoupit k jeho opravě (srov. § 165 odst. 1 OSŘ). Pokud soud návrhu vyhoví, rozhodne usnesením, jinak věc předloží odvolacímu soudu k rozhodnutí (srov. § 165 odst. 2, 3 OSŘ). Nebyly-li do rozsudku zahrnuty všechny výroky, jež tam být měly (např. nebylo rozhodnuto o části předmětu řízení, o nákladech řízení nebo o předběžné vykonatelnosti), může soud vydat doplňující rozsudek, a to za podmínek v § 166 OSŘ⁶.

2.2 ZÁKLADNÍ DRUHY ROZSUDKŮ

Rozsudky lze klasifikovat podle různých hledisek. Je-li diferenciacním kritériem předmět řízení, rozeznáváme rozsudky na plnění, určovací a o osobním stavu, což v podstatě odráží druhy žalobních petitů, jak s nimi pracuje ustanovení § 80 OSŘ. Zohledňujeme-li úplnost řešení, tedy míru vyčerpání předmětu řízení, získáváme

⁶ Winterová, A. : *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 311 an.

rozsudky konečné, částečné a mezitímní ⁷. Pokud je středem naší pozornosti subjekt, který rozsudek vydal, dostáváme se k rozsudkům senátním a samosoudcovským. Ve kterých situacích rozhoduje samosoudce a kdy naopak senát, to je upraveno v ustanoveních §§ 36, 36a a 36b OSŘ ⁸.

Z hlediska účinků na hmotněprávní vztahy, které představují předmět řízení, dělíme rozsudky na konstitutivní a deklaratorní. Rozsudky konstitutivní buď vytvářejí hmotněprávní vztahy nově, nebo zasahují do těch již existujících, čímž nastolují ve sféře hmotného práva nový právní stav. Rozsudky deklaratorní tyto účinky nemají. Jejich úkolem je zjišťovat předprocesní stav, aniž by do něj zasahovaly.

⁷ Winterová, A. : *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 292

⁸ Schelleová, I. a kol. : *Civilní proces*, EUROLEX BOHEMIA Praha, 2006, s. 536

3 DVOJÍ MOŽNÁ POVAHA ROZSUDKŮ

Nejjednodušším způsobem lze konstitutivní rozsudky definovat jako ty, jež mají vytvářet a upravovat právní vztahy, a rozsudky deklaratorní jako ty, jež jsou zacílené k ochraně existujícího práva⁹. Konstitutivním a deklaratorním rozsudkům je společné to, že jsou základem procesního vztahu, který působí jejich závaznost a prosaditelnost. Nejpodstatnější rozdíl mezi výše uvedenými rozsudky tkví, jak již bylo zmíněno, v právních účincích na poli hmotného práva. Konstitutivní rozsudky jsou z pohledu hmotného práva právní skutečností působící změnu, kdežto deklaratorní rozsudky nové uspořádání hmotněprávních vztahů nezpůsobují. Zatímco konstitutivní rozsudky soud vydává zpravidla v nesporném řízení, bývají rozsudky deklaratorní spojovány s řízením sporným. Z toho vyplývá, že prvořadý význam členění rozsudků na konstitutivní a deklaratorní tkví ve vazbě této klasifikace na druhy civilního procesu¹⁰.

3.1 ROZSUDKY KONSTITUTIVNÍ

Rozsudky konstitutivní (právo tvorné) jsou rozhodnutími, na základě kterých vznikají, mění se nebo zanikají hmotněprávní vztahy a utváří se nový právní stav. Svými účinky se blíží právním úkonům či událostem¹¹.

Podle účinků na poli hmotného práva můžeme konstitutivní meritorní rozhodnutí klasifikovat na:

- rozsudky, které zakládají právní vztahy
- rozsudky, které určitým způsobem mění již existující právní vztahy
- rozsudky, které ruší existující právní vztahy

Toto členění však z teoretického hlediska není nikterak přínosné, neboť většina konstitutivních rozsudků má účinků vícero (např. osvojením vzniká právní vztah mezi

⁹ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 59

¹⁰ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 122

¹¹ Steiner, V.: Základní otázky občanského práva procesního, Praha, 1981, s. 266

Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 292

osvojencem a jeho osvojiteli a zároveň zaniká právní vztah osvojence a jeho rodičů)¹².

Jak již bylo výše řečeno, konstitutivní rozsudky přináší změnu do oblasti hmotného práva. Jejich vydání předchází určitý oprávněný zájem, který však není s to vytvořit právní vztah, neboť dosud nedošlo k právní skutečnosti, jež by takový vztah založila; takovou skutečností je až rozsudek¹³.

Mezi konstitutivní rozsudky řadíme zejména rozsudky o osobním stavu (rozhodnutí o rozvodu manželství, o jeho neplatnosti, rozhodnutí o osvojení, o určení či popření otcovství), dále většinu rozhodnutí v nesporném řízení a některá rozhodnutí v majetkové sféře (rozhodnutí o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, rozhodnutí o zrušení práva společného nájmu bytu)¹⁴.

Konstitutivní rozsudky zpravidla působí od momentu své vlastní účinnosti do budoucna, tedy *ex nunc*, neboť žádaná změna právního stavu nastane až výrokem soudního orgánu¹⁵.

Konstitutivní rozsudky jsou výsadou nesporného řízení. Výjimečně se setkáme s konstitutivními rozhodnutími i v řízení sporném. Uvedme například rozhodnutí o zrušení spoluvlastnictví (§ 142 OZ), rozhodnutí, jímž se zřizuje, ruší nebo mění věcné břemeno (§§ 151o, 151p OZ), rozhodnutí, jímž se ukládá náhrada nemajetkové újmy (§ 13 OZ) nebo rozhodnutí, jímž se zužuje společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (§ 148 odst. 1 OZ)¹⁶.

¹² Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 67

¹³ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 127

¹⁴ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 294

¹⁵ Steiner, V.: Základní otázky občanského práva procesního, Praha, 1981, s. 267

¹⁶ Knapp, V.: Úvahy o civilním procesu (z podnětu Macurovy knihy Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného), Právník 9 – 10/1994

3.2 ROZSUDKY DEKLARATORNÍ

Rozsudky deklaratorní pouze zjišťují existenci či neexistenci hmotněprávních vztahů, aniž by do nich zasahovaly, a z nich plynoucí práva a povinnosti. Určující je pro ně stav předprocesní¹⁷.

Tyto rozsudky působí od okamžiku vzniku právního vztahu – od tehdy (*ex tunc*), neboť poskytují ochranu nárokům, které v době jejich uplatnění již existovaly a trvaly¹⁸. Jejich základní význam spočívá v nastolení jistoty v právních vztazích (např. rozhodnutí deklarující vlastnické právo určité osoby k nemovitosti, rozhodnutí deklarující trvání pracovního poměru). S výše řečeným souvisí i postavení orgánu aplikujícího právo, jež má postavení „*arbitra stran*“. Mezi deklaratorní rozsudky řadíme zejména rozsudky znějící na plnění a určovací.

Rozsudek na plnění autoritativně ukládá splnit nějakou povinnost, která primárně vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva. Je jakousi „*reparací*“, neboť odstraňuje narušené právní vztahy. Rozsudkem uložená povinnost spočívá:

- ve vydání věci na základě vindikační žaloby, v dodání nebo zaplacení určité částky atd. (*dare*)
- v učinění volního projevu, ve vykonání určité činnosti nebo úkonu atd. (*facere*)
- ve zdržení se určitého chování žalovaným na základě negatorní žaloby (*omittere*)
- ve strpění určitého chování žalovaným (*pati*)

Žalobním petitem žádané plnění, pokud nespočívá v zaplacení peněžité částky, musí odpovídat některému ze způsobů exekuce uvedenému v ustanovení § 258 odst. 2 OSŘ, neboť přiznává-li rozsudek právo, je exekučním titulem¹⁹.

Rozsudek určovací směřuje k určení, zda tu určitý právní vztah nebo právo jsou či nikoli, a to za podmínky, že žalobce prokázal, že má na určení naléhavý právní zájem. Výjimkou jsou případy, kdy žalobu o určení upravuje zákon přímo a kdy tato povinnost žalobce zpravidla odpadá (např. žaloba na neplatnost rozvázání

¹⁷ Winterová, A.: *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 292

¹⁸ Steiner, V.: *Základní otázky občanského práva procesního*, Praha, 1981, s. 267

¹⁹ Winterová, A. a kol.: *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 161
Schelleová, I. a kol.: *Civilní proces*, Praha EUROLEX BOHEMIA, 2006, s. 541

pracovního poměru podle § 72 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů). Předmětem určení nikdy nemůže být pouhá právní skutečnost.

Rozsudek určovací je odpovědí na žalobu preventivní povahy, kdy se žalobce snaží předejít ohrožení svého práva nebo nejistotě v právních vztazích. Z tohoto důvodu není místo pro určovací žaloby tam, kde lze žalovat na plnění²⁰. Deklaratorními rozsudky se končí sporné řízení.

3.3 SROVNÁNÍ KONSTITUTIVNÍCH A DEKLARATORNÍCH ROZSUDKŮ

Zatímco v řízeních završovaných deklaratorními rozsudky již subjektivní práva účastníku existují, v řízeních zakončených rozsudky konstitutivními mají být teprve založena. Při vydávání konstitutivních rozsudků soud zvažuje i taková hlediska jako jsou vhodnost a účelnost určitého opatření (např. při rozvodu manželství bere soud zřetel na zájmy nezletilých dětí), při vydávání rozsudků deklaratorních by však takové úvahy vedly k porušení zákonnosti a soud musí vycházet pouze ze zjištění, které si učinil o hmotněprávním vztahu mezi stranami²¹.

Nyní se zaměříme na otázku vykonatelnosti. Zatímco většina konstitutivních rozsudků vykonatelná není, převažují u deklaratorních rozsudků ty vykonatelné. To je však nepochybně dáno početní převahou rozsudků ukládajících plnění nad rozsudky určovacími, takže nelze hovořit o specifickém rysu deklaratorních rozsudků. Konstitutivní rozsudek ukládající plnění je právní skutečností, která povinnost plnit teprve konstituuje. Lze jej považovat buď za rozhodnutí, jež je nadáno vlastností bezprostřední vykonatelnosti, nebo za rozhodnutí, jež samo o sobě vykonatelností nedisponuje vůbec, neboť neplní-li povinný v něm uloženou povinnost dobrovolně, musí nastoupit řízení sporné, které teprve přinese vykonatelné rozhodnutí²².

Pravomoc soudů k vydávání konstitutivních rozsudků musí být stanovena taxativně a opírá se o zvláštní zákonné ustanovení. Naopak soudní pravomoc k vydávání deklaratorních rozsudků taxativním výčtem omezovat nelze, což je dáno

²⁰ Winterová, A. a kol.: *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 162
Schelleová, I. a kol.: *Civilní proces, EUROLEX BOHEMIA Praha*, 2006, s. 541

²¹ Zoulik, F.: *Konstitutivní rozsudky*, *Právník*, 5/1966

²² Zoulik, F.: *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*, *Studie ČSAV 4/1969*, s. 136

nepředvídatelností vývoje právních vztahů, kdy se předem nedá pamatovat na všechny možné spory o právo. Pravomoc tu musí být určena obecně, za použití principu, neboť v momentě, kdy je svépomoc jako prostředek ochrany práva vyloučena, nesmí být možnost bránit se soudní cestou nijak limitována²³.

Pravomoc soudů k vydávání konstitutivních rozsudků lze z teoretického hlediska dále členit na obligatorní a fakultativní. Pokud je rozsudek jedinou právní skutečností, kterou lze dosáhnout určitého právního stavu, půjde o pravomoc obligatorní (např. rozhodnutí, kterým se zakládá osvojení). Tam, kde lze dosáhnout téhož právního následku prostřednictvím jiné právní skutečnosti než je rozsudek, jedná se o pravomoc fakultativní (např. zrušení spoluvlastnictví)²⁴.

3.4 K NÁZORŮM POPÍRAJÍCÍM OPODSTATNĚNOST DIFERENCIACE

Problematika konstitutivní a deklaratorní povahy soudních rozhodnutí stála dlouhou dobu stranou zájmu právní vědy. Tato situace se změnila až v 19. století, kdy se občanské právo procesní definitivně oddělilo od občanského práva hmotného a stalo se samostatným odvětvím²⁵. Jakmile se však konstitutivní a deklaratorní rozsudky stávají středem pozornosti, stávají se i důvodem rozdílných názorů.

Proti konstitutivním rozsudkům někteří teoretici namítají, že soudci v žádném případě nepřísluší vytvářet právo, neboť to náleží pouze zákonodárnému sboru. Tvorbou práva ve výše uvedeném smyslu však nelze chápat zakládání konkrétních subjektivních práv či právních vztahů konstitutivním rozsudkem soudu, kdy soudce nevytváří normu obecnou, nýbrž konkrétní, použitelnou jen v daném případě. I když přiznáváme soudnímu rozhodování tvůrčí povahu, nesmíme přestat odlišovat mezi tvorbou obecné normy a aktem aplikace práva.

Vážnější nedostatek rozlišování rozsudků na konstitutivní a deklaratorní je spatřován v použitých dělicích kritériích, jimiž jsou znaky vlastní oběma druhům rozhodnutí. Každé konstitutivní rozhodnutí obsahuje i složku deklaratorní (např. rozsudek vyslovující rozvod manželství se neobejde bez zjištění a deklarování

²³ Zoullík, F.: *Soudy a soudnictví*, C.H.Beck Praha, 1995, s. 31

²⁴ Zoullík, F.: *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*, Studie ČSAV 4/1969, s. 66

²⁵ Macur, J.: *Deklaratorní nebo konstitutivní povaha občanskoprávních soudních rozhodnutí*, *Právník* 12/1971

určitého vztahu). Naopak každé pravomocné deklaratorní rozhodnutí konstituuje oprávnění vymoci přisouzené plnění soudní mocí, tedy vytváří kvalitativně jiný stav, než tu dosud byl a jež je důsledkem autoritativní závaznosti a vynutitelnosti konkrétního rozhodnutí. Hovoříme tu o tzv. judikátním právu²⁶.

Deklaratorní povahu konstitutivních rozsudků vyzdvihuje již na přelomu devatenáctého a dvacátého století Hellwig. Je přesvědčen, že i v konstitutivním rozsudku soudce především deklaruje nárok na právní změnu. Pokud účastníkovi takový nárok vznikl, soud založí, změní nebo zruší hmotněprávní vztah. Hellwig je přesvědčen, že takový pravomocný rozsudek, jímž soud poskytuje ochranu právu na dosažení právní změny, zavazuje díky svému deklaratornímu charakteru jen účastníky řízení a soud, nikoli třetí osoby. Samotný vznik, změna nebo zrušení hmotněprávního vztahu pak mají podle Hellwigova názoru povahu vykonatelného soudního příkazu, který již působí erga omnes²⁷.

Na domácí půdě zastával obdobné názory Grňa, podle něhož není rozsudku, jež by neměl určovací (deklaratorní) povahu. Podle Boury v případech, kdy se žalobce domáhá změny právního poměru, nekonstituuje soud pro strany nová práva a povinnosti, ale deklaruje práva povinnosti existující již před procesem a exekučně je vynucuje. Zároveň však Boura připouští i konstitutivní charakter každého rozhodnutí, a to v tom smyslu, že: „každé pravomocné rozhodnutí nejen deklaruje, co je vzhledem ke zjištěným skutečnostem a platnému právu právem, nýbrž zároveň závazně upravuje vztah mezi účastníky, případně jinými osobami“²⁸.

3.5 VYVRÁCENÍ MYLNÉHO UČENÍ O NÁROKU NA PRÁVNÍ ZMĚNU

Učení o nároku na právní změnu se ve světle Steinerových názorů jeví překonaným. Steiner uvádí, že procesní vztah založený konstitutivním rozhodnutím dává vzniknout novému vztahu hmotněprávnímu, a to za předpokladu, že zákon výslovně s takovou možností počítá a jednoznačně ji upravuje. Je-li vznik, změna či zánik hmotněprávního vztahu podmíněn vydáním konstitutivního rozsudku, nemůže nárok

²⁶ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 293.

²⁷ Macur, J.: Předmět sporu v civilním soudním řízení, MU Brno, 2002, s. 101

²⁸ Macur, J.: Deklaratorní nebo konstitutivní povaha občanskoprávních soudních rozhodnutí, Právník 12/1971

subjektu na právní změnu vzniknout již před procesem a nezávisle na něm, zůstal-li by subjekt, vůči němuž se změna uplatňuje, bez možnosti sám takový nárok oprávněného uspokojit. Navrhovatel se totiž na soud neobrací s návrhem o určení jeho nároku na právní změnu, ale přímo se založení, změny či zrušení hmotněprávního vztahu domáhá²⁹.

Profesor Zoulik razantně odmítá existenci deklaratorních prvků v konstitutivních rozhodnutích. Popírá, že by předpoklady pro vydání konstitutivního rozsudku automaticky zahrnovaly právo na jeho vydání a že by snad existovalo subjektivní právo účastníka na změnu právního stavu. Jinak by totiž soud při vydávání konstitutivních rozsudků postupoval obdobně jako u rozsudků deklaratorních - zjišťoval by, co je právem. Jak subjektivní právo účastníka na změnu právního stavu, tak právo na vydání konstitutivního rozhodnutí, jsou uměle vytvářena teorií a skutečně neexistují. *„Vydání konstitutivního rozhodnutí nepředchází žádné právo, jehož obsah by byl v takovém rozhodnutí prostě jen deklarován. Skutečnosti, které jsou podmínkami a předpoklady pro vydání konstitutivního rozhodnutí, nejsou právními skutečnostmi, které by způsobovaly vznik práv a povinností; tyto skutečnosti toliko odůvodňují oprávněnost zájmu na vydání konstitutivního rozhodnutí a tvoří skutkové předpoklady jeho vydání,“* uvádí prof. Zoulik³⁰.

3.6 O KONSTITUTIVNÍM CHARAKTERU KAŽDÉHO ROZSUDKU

Dosud jsem se zabývala působením konstitutivních a deklaratorních rozsudků na vztahy hmotného práva, které je klíčem k jejich diferenciaci. Nyní bych ráda osvětlila, jak je to s účinky rozsudků na vztahy procesní. Jisté je, že každý rozsudek soudu zakládá procesní práva a povinnosti, tudíž mu lze v oblasti procesních vztahů připsat konstitutivní povahu³¹.

Profesor Knapp k tomu píše: *„Otázka procesní konstitutivnosti se mi zdá, přinejmenším z hlediska Macurem i mnou zastávané veřejnoprávní koncepce procesu, jednoduchá. Z tohoto hlediska je soudní rozsudek konstitutivní vždy. Vždy přináší něco nového, co dosud nebylo. Vytváří nový právní stav, resp. přidává (v jiné*

²⁹ Macur, J.: Předmět sporu v civilním soudním řízení, MU Brno, 2002, s. 102

³⁰ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 55

³¹ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 127

úrovni ovšem) něco k stavu dosavadnímu. To nové, co rozsudek vytváří, tj. konstituuje, je – nejobecněji vyjádřeno – *res iudicata*. To znamená, že soudní rozsudek vytváří procesní povinnost, která je pojmově odlišná od povinnosti hmotněprávní, není to jen přídavek či dodatek k ní.“ Osvětlit hmotněprávní konstitutivnost je podle prof. Knappa složitější, neboť narážíme na další otázku, zda totiž soudce *ius dicit inter partes* nebo *ius facit inter partes*. Pojítkem mezi hmotněprávní a procesní konstitutivností rozsudku je hmotněprávní nárok, který je třeba chápat jako uplatnitelnost subjektivního práva vzešlého z obligace u soudu, tedy jako následek splatnosti pohledávky. Nárok přistupuje k hmotněprávnímu vztahu až v pozdějším stádiu jeho existence. „Naproti tomu procesněprávní vztah založený rozsudkem existenci nároku předpokládá a konstitutivní rozsudek jej dokonce implikuje i sám jej vytváří, a to *uno actu* s hmotněprávním vztahem samým,“ uvádí prof. Knapp³².

3.7 O DUALITĚ HMOTNĚPRÁVNÍHO A PROCESNÍHO VZTAHU

Profesor Zoulík, vycházejíc také z duality vztahů hmotněprávního a procesního, poukazuje na skutečnost, že účinky konstitutivních rozhodnutí v oblasti vztahů hmotněprávních a procesních nemusí vždy spadat v jeden časový moment. Zatímco vztahy procesněprávní jsou vždy konstituovány až rozhodnutím, tedy *ex nunc*, u vztahů hmotněprávních může mít rozsudek výjimečně i účinky *ex tunc*, tzn. se zpětnou platností k okamžiku, kdy vznikl oprávněný zájem (např. stanovení výživného zpětně)³³.

Jako další příklad lze uvést následky neplatného manželství podle § 17 odst 1 ZR. Rozsudek, kterým soud vyslovil neplatnost manželství, je konstitutivní, a to s účinky *ex tunc*, neboť zákon na toto manželství nahlíží, jako by nikdy neexistovalo³⁴.

Výrok konstitutivního rozhodnutí zaprvé zakládá procesní vztah, zadruhé přináší změnu do vztahu hmotněprávního. Tyto vztahy nemohou být v rozsahu předmětu rozhodnutí ve vzájemném rozporu, neboť jsou založeny jedinou právní

³² Knapp, V.: Úvahy o civilním procesu (z podnětu Macurovy knihy *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*), Právník 9 – 10/1994

³³ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, *Studie ČSAV* 4/1969, s. 128

³⁴ Hrušáková, M. a kol.: *Zákon o rodině - Komentář*, 3. vydání, C.H.Beck Praha, 2005, s. 46

skutečností. Odlišná situace nastává u rozhodnutí deklaratorních. Zda budou procesní vztah založený rozhodnutím a hmotněprávní vztah existující již před procesem ve vzájemné shodě, to zde záleží na míře poznání objektivní skutečnosti soudem. Nedokonalé poznání hmotněprávního vztahu vyvolává jeho neshodu se vztahem procesním. Ale ani deklaratorní rozsudek založený na chybném poznání není s to založit nový stav ve sféře hmotného práva. Předprocesní stav sám je věc jedna, jeho poznání soudem je věc druhá, a navzájem je nelze směřovat. Vynutitelnost rozsudku se odvíjí od norem procesních a účastníku řízení zůstává možnost domoci se kvalitnějšího poznání sporného právního vztahu cestou řádných a mimořádných opravných prostředků.

I když se tedy stav předprocesní neshoduje se stavem judikátním, nezbyvá než konstatovat, že cílem deklaratorních rozsudků má být zjišťování předprocesního stavu, nikoli jeho změna³⁵.

3.8 O PRÁVNÍ MOCI

Procesní rozhodnutí disponují materiální právní mocí, jež je ztotožňována s dominancí vztahu procesního nad hmotněprávním a je nezbytná k úspěšnému vyřešení právního konfliktu. V právní teorii se někdy setkáváme s tvrzením, že konstitutivní soudní rozhodnutí jsou nadána jen formální právní mocí (tj. jsou konečná, nezměnitelná, neboť už nelze použít řádného opravného prostředku, srov. § 159 OSŘ), zatímco materiální právní moc u nich nepřichází v úvahu³⁶.

Pokud pojem materiální právní mocí vykládáme jako závaznost a vynutitelnost rozhodnutí³⁷, nelze výše uvedené názory považovat za správné, protože i tato rozhodnutí disponují závazností, a to po celou dobu své platnosti. Co se týče vynutitelnosti, bývá výkon konstitutivních rozhodnutí často pojmově vyloučen (např. u rozsudků o osobním stavu), a proto tu hovoříme o bezprostředním působení materiální právní moci, jež se neopírá o předchozí státní donucení³⁸.

³⁵ Zoullík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 58

³⁶ Macur, J.: Deklaratorní nebo konstitutivní povaha občanskoprávních soudních rozhodnutí, Právník 12/1971

³⁷ V učebnici Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 314, je materiální právní moc vykládána jako závaznost (srov. § 159a odst. 2, 3, 4 OSŘ) a nezměnitelnost pravomocného rozhodnutí (srov. § 159a odst. 5 OSŘ)

³⁸ Zoullík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 141

Pokud materiální a formální právní moc chápeme jako dvě jevové stránky téhož institutu, lze si jen těžko představit, že by existovala rozhodnutí, jež by nabývala pouze právní moc formální. Proto je nutné připustit, že i konstitutivní rozhodnutí disponují materiální právní mocí, ale k jejímu odstranění nemusí dojít pomocí mimořádných opravných prostředků, nýbrž novým návrhem na zahájení řízení, v některých případech i bez něj (např. rozsudky o výchově a výživě nezletilých dětí lze podle § 163 odst. 2 OSŘ změnit i bez návrhu, změní-li se poměry). Taktéž přichází v úvahu zrušení rozsudku o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, jestliže se později ukáže, že nebyly podmínky k jeho vydání. Podle ustanovení § 199 OSŘ může soud zrušit nebo opravit své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Novým konstitutivním rozhodnutím se podle § 185 OSŘ rozhoduje o zrušení osvojení³⁹.

3.9 ZÁPOVĚĎ MIMOŘÁDNÝCH OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ VE STATUSOVÝCH VĚCECH

Steiner se ve své práci zaměřuje na konstitutivní rozhodnutí ve věcech statusových. Ta podle něj představují hmotněprávní skutečnost, kterou nelze za pomoci mimořádných opravných prostředků jen tak zrušit, aniž by nastalo vakuum v oblasti hmotněprávních vztahů⁴⁰.

Taktéž pozitivní právní úprava v OSŘ vylučuje v ustanovení § 237 odst. 2 písm. b) dovolání ve věcech upravených zákonem o rodině (např. rozvod manželství, výživné pro nezletilé děti), ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, o určení (popření) rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení⁴¹.

V ustanovení § 230 OSŘ se stanoví, že v případech rozhodnutí, kterými bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo nicotné, nelze nápravy dosáhnout ani žalobou na obnovu řízení, ani žalobou pro zmatečnost. Záповěď obou žalob platí obdobně pro rozsudky, kterými bylo vysloveno zrušení, neplatnost nebo neexistence registrovaného partnerství. Důvodem je skutečnost, že bývalí manželé

³⁹ Winterová, A.: *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 324

⁴⁰ Steiner, V.: *Základní otázky občanského práva procesního*, Praha, 1981, s. 271

⁴¹ Winterová, A. a kol.: *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 694

již mohli uzavřít manželství nová a nelze připustit zásahy do právního stavu nastoleného pravomocným rozhodnutím⁴².

3.10 PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY

Předběžnou (prejudiciální) otázkou rozumíme takovou právní otázku, jejíž vyřešení je nutným předpokladem pro rozhodnutí v meritu věci, která však sama není předmětem řízení, ač je způsobilá být předmětem řízení jiného.

Obecně platí, že prejudiciální otázku si může v civilním řízení posoudit pro účely svého vlastního rozhodnutí kterýkoli soud, nehledě na to, zda věc vůbec spadá do civilní soudní pravomoci a zda je dána jeho příslušnost. Kdyby totiž soud nemohl předběžnou otázku zodpovědět, nemohl by ani rozhodnout. Možnost soudu rozřešit předběžné otázky je limitována ustanovením § 135 OSŘ⁴³. Kromě toho platí, že posouzení předběžné otázky nemůže nabývat formy výroku, nýbrž se může projevit jen ve způsobu rozhodnutí o návrhu ve věci samé, a že jej lze uvést jen v odůvodnění rozhodnutí⁴⁴.

Zaměříme se nyní na problematiku předběžných otázek ve vazbě na uplatňovanou diferenciaci rozsudků. Věci, o nichž se rozhoduje deklaratorním rozsudkem, mohou být v jiném řízení řešeny jako předběžné otázky. Naopak věci uzavírané konstitutivními rozsudky nemohou být nikdy vyřešeny prejudiciálně v jiném řízení (např. nelze rozhodnout o určení otcovství, o osvojení a o rozvodu manželství jako o předběžné otázce)⁴⁵. Dílčím vyjádřením tohoto principu je již zmíněné ustanovení § 135 OSŘ, které toto pravidlo zakotvuje jen ve vztahu ke konstitutivním rozhodnutím ve statusových věcech.

Lze tedy shrnout, že otázky hmotněprávních vztahů vznikající, měnící se nebo zanikající konstitutivním rozhodnutím soudu nemohou být řešeny prejudiciálně, neboť dokud není konstitutivního rozhodnutí soudu, pak daný právní vztah nevznikne, nebo nedojde k jeho změně či zániku. Soud ovšem může řešit např. otázku

⁴² Winterová, A. a kol.: *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 673
Winterová, A.: *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 507

⁴³ Winterová, A.: *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 258

⁴⁴ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol.: *Občanský soudní řád : Komentář*, 1.díl, C.H.Beck Praha, 2006, s. 623, viz R 61/1965

⁴⁵ Steiner, V.: *Základní otázky občanského práva procesního*, Praha, 1981, s. 267

způsobilosti fyzické osoby k právním úkonům jako otázku předběžnou, protože se jedná o posouzení procesní podmínky týkající se účastníka řízení, kterou je soud povinen vyřešit⁴⁶.

Platí tedy, že rozhodnutí vydaná ve sporném řízení, byť při řešení předběžných otázek, nemohou konstituovat, měnit nebo rušit právní vztahy či jejich komponenty, neboť jejich konstitutivní účinky není možné omezit jen na právě probíhající řízení (např. v řízení o žalobě proti účastníku, který trpí duševní chorobou, nelze omezit jeho způsobilost k právním úkonům). To však neznamená, že by si soud ve sporném řízení vůbec nemohl učinit úsudek o věcech, které by samy o sobě mohly být předmětem nesporného řízení (např. o tom, zda duševní nemoc ovlivňuje způsobilost účastníka k právním úkonům). Soud se takovými otázkami zabývá v míře nezbytné pro vyřešení sporu, ale nikdy ne v takovém rozsahu, aby jeho rozhodnutí mělo konstitutivní účinky⁴⁷.

3.11 KE KONSTITUTIVNÍM A DEKLARATORNÍM ROZSUDKŮM MIMO CIVILNÍ ŘÍZENÍ

Konstitutivní a deklaratorní rozsudky nelze ztotožňovat pouze s civilním procesem, své místo mají i v jiných druzích řízení, ať již v rámci soudnictví trestního a správního nebo ústavního.

Na poli trestního soudnictví se hmotněprávní vztahy mohou projevit výlučně prostřednictvím procesu, nikoli samostatně. I zde je rozsudek nejvýznamnější formou soudního rozhodnutí, protože se jím řeší nejdůležitější otázky trestního řízení, zejména otázka viny a trestu. Zatímco rozhodnutí o vině je povahy deklaratorní, rozhodnutí o trestu se připsuje konstitutivní charakter. Důsledné uplatňování zásady „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ však vede k tomu, že jak výrok o vině, tak výrok o trestu, se musí opírat o výslovné ustanovení zákona.

V oblasti soudnictví správního se deklaratorní charakter přiznává rozhodnutím, která přezkoumávají zákonnost pravomocných správních aktů, a to i tehdy, když nezákonné správní akty ruší. Ke zrušení dochází v důsledku soudem zjištěné nezákonnosti ze zákona, nikoli na základě zvláštní konstitutivní pravomoci soudu.

⁴⁶ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol.: Občanský soudní řád – Komentář, 1.díl, C.H.Beck Praha, 2006, s. 622

⁴⁷ Zoullk, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 84

Soudní pravomoc bývá určena za pomoci tzv. generální klauzule, podle které jsou soudy oprávněny přezkoumat všechny správní akty určitého druhu, nestanovuje-li zákon výjimku. Pokud jsou správní soudy povolány řešit i jiné záležitosti, zejména takové, s nimiž je spojena možnost zasahovat rozhodováním do výkonu správy, bude nutné limitovat pravomoc taxativním výčtem. Taková činnost správních soudů totiž přesahuje rámec pouhého deklarování nezákonnosti správních aktů.

Posouzení deklaratorního či konstitutivního charakteru rozhodnutí vydaných ústavním soudem závisí převážně na pojetí ústavního soudnictví v legislativní úpravě, obecně však lze říci, že rozhodování o zásazích státních orgánů do ústavních práv bývá deklaratorní povahy. Důsledkem toho by pravomoc ústavních soudů k projednávání a řešení ústavních stížností měla být stanovena co možná nejobecněji, zatímco u jiných oprávnění svěřených ústavnímu soudnictví bude odůvodněn enumerativní výčet⁴⁸.

3.12 K OTÁZCE TVORBY PRÁVA SOUDEM A K POVAZE PRECEDENTŮ

Problematika konstitutivní či deklaratorní povahy rozsudků souvisí nepochybně s otázkou, zda soud svým rozhodnutím právo vytváří, nebo jen deklaruje, co je právem, tedy zda soudce *ius dicit inter partes* nebo *ius facit inter partes*. Odpověď na tuto otázku závisí na řešení vztahu mezi procesem a hmotným právem.

Hmotněprávní teorie akcentuje deklaratorní povahu každého rozsudku a trvá na postulátu nadřazenosti hmotného práva nad procesem. Úkolem procesu není nic jiného, než obnovit předprocesní stav, jež bude v rozsudku potvrzen. Nedostatek tohoto pojetí bývá spatřován v tom, že uplatňuje-li se v řízení zásada projednací, odvíjí se rozsudek od aktivity stran v řízení a stav zjištěný soudem se ne vždy shoduje se stavem předprocesním.

Dualistická teorie reprezentovaná Ottem a Horou dochází k závěru, že úkolem soudu není poznat materiální pravdu, nýbrž obnovit právní jistotu zdárným vyřešením rozepře, a to za pomoci deklaratorního rozsudku. Konstitutivní charakter rozsudků připouštějí jen v případech, kdy dochází ke změně právního stavu.

⁴⁸ Zoufík, F.: *Soudy a soudnictví*, C.H.Beck Praha, 1995, s. 31

Normativní směr v čele s Weyrem považuje proces za činnost normotvornou, obdobnou činnosti zákonodárné, neboť soud v rozsudku vždy vytváří právo nové a neomezuje se na konstatování (deklarování) předprocesního stavu. Ten ostatně ani nemůže z mnoha důvodů, ať již procesních či mimoprocesních, dostatečně poznat. Ratica k tomu dodává: „Zásadně soud musí soudit tak, jak chtějí souhlasně procesní strany a že pravda je směrodatná jen tam a potud, kde není jejich souhlasné vůle, že souhlasná vůle procesních stran je pro soud závažnější než materiální pravda, takže materiální pravda a její fikce je pro konstrukci civilního procesu a rozsudku neupotřebitelná.“

Normativistické pojetí soudního rozhodování jako normotvorné činnosti je třeba odmítnout, neboť soud není zákonodárným orgánem a rozsudky nejsou naším právním řádem uznávány za pramen práva⁴⁹. Tvorbu práva nelze chápat jako zakládání konkrétních subjektivních práv či právních vztahů konstitutivním rozsudkem soudu, neboť soudce v žádném případě nevytváří normu obecnou, nýbrž konkrétní a použitelnou jen v daném případě. I když přiznáváme soudnímu rozhodování tvůrčí povahu, nesmíme přestat odlišovat mezi tvorbou obecné normy a aktem aplikace práva⁵⁰.

Sama tvůrčí činnost soudu (nalézání práva) se v oblasti kontinentálního a anglosaského práva příliš neliší, odlišný je až vliv vydaných rozhodnutí na tvorbu právních pravidel. V kontinentálním právu si judikatura zachovává nepřímý vliv (působí silou přesvědčivosti a tíhou vědomí, že ji vyšší instance zohlední při rozhodování o opravném prostředku). Naproti tomu v oblasti common-law se soudnictví považuje za delegovanou legislativu⁵¹.

Je-li soudní rozhodnutí ve formě precedentu uznáváno v oblasti anglosaského práva za právní pramen, vzniká otázka, zda vytváří obecnou normu. Přijmeme-li za své, že cílem precedentu je výklad práva existujícího již před procesem, pak dospějeme k názoru, že rozsudek nevytváří obecně závaznou normu, nýbrž obecně závazný výklad zákona⁵².

⁴⁹ Boura, F.: Soudní rozhodnutí, Právníký ústav ministerstva spravedlnosti, Praha, 1957, s. 80

⁵⁰ Zoufík, F.: Konstitutivní rozsudky, Právník 5/1966

⁵¹ Zoufík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 135

⁵² Zoufík, F.: Konstitutivní rozsudky, Právník 5/1966

4 CHARAKTER ROZSUDKŮ VE VAZBĚ NA DRUHY NALÉZACÍHO ŘÍZENÍ

Členění rozsudků na konstitutivní a deklaratorní je provázáno s diferenciací nalézacího řízení na řízení sporné a nesporné. Zatímco deklaratorním rozsudkem se završuje řízení sporné, rozsudek konstitutivní má své místo v řízení nesporném. Prof. Zoulík nahlíží na obě řízení takto: „*Sporné řízení je jednotným celkem procesních úkonů, které slouží jedinému cíli, totiž tomu, aby bylo odstraněno porušení práva, kdežto nesporné řízení je souhmem určitých (taxativně stanovených) oprávnění soudu (popř. i jiných orgánů), jejichž bezprostřední cíl bývá různý.*“⁵³

Sporné a nesporné řízení jsou dvěma druhy nalézacího řízení. Civilní proces se však neomezuje pouze na nalézání práva, tedy na právní posouzení případů a konkretizaci právních norem, ale zahrnuje i řízení exekuční, insolvenční a zájšťovací⁵⁴.

4.1 NÁSTIN VÝVOJE PRÁVNÍ ÚPRAVY ŘÍZENÍ SPORNÉHO A NESPORNÉHO

S diferenciací nalézacího řízení na sporné a nesporné se v zárodečné formě setkáváme již v procesu římském, který rozlišoval *iurisdictio contentiosa* a *iurisdictio voluntaria*⁵⁵. Vývojově starší římský proces byl řízením sporným s kontradiktorní povahou. Nesporné řízení bylo ještě v plenkách a i později, v době práva justiniánského a feudálního, se vyvíjí jen velmi pomalu a má okrajový význam.

Již koncem 15. století se na našem území setkáváme s obecnoprávním procesem, ale teprve po nástupu absolutismu se řízení štěpí na civilní a trestní. První významnější úpravou civilního procesu byl u nás až všeobecný soudní řád josefínský č. 13, platný v letech 1781–1898. V návaznosti na jeho vydání došlo roku 1783 k oddělení soudnictví od správy. Sporná i nesporná řízení prvního stupně byla na venkově svěřena vrchnostenským justičním úřadům a ve městech magistrátním soudům, zatímco věci šlechticů spadaly pod kompetenci soudu zemského⁵⁶.

⁵³ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 44

⁵⁴ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 36

⁵⁵ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 9

⁵⁶ Stávinohová, J.: Občanské právo procesní-Řízení nalézací, Iuridica Brunensia, Brno, 1996, s. 120 .

Roku 1785 byl vydán Josefem II. patent, který si vzal za cíl upravit jednotně pro celé rakouské soustátí některá nesporná řízení (řízení ve věcech sirotčích a opatrovnických, ve věcech fideikomissárních a řízení depozitní). Řízení o osvojení a legitimaci se dočkalo svého legislativního zpracování až po vydání Všeobecného zákoníku občanského z r. 1811.

V r. 1850 se v důsledku vydání notářského řádu setkáváme s neúspěšnými pokusy svěřit některá nesporná řízení namísto soudu notářství. To si vyžádá novou úpravu nesporného řízení, a to císařským patentem č. 208/1854 ř. z., o soudním řízení v nesporných věcech, a notářským řádem z r. 1855. Přínosem patentu byla úvodní všeobecná úprava zásad a institutů společných všem nesporným řízením. Vedle zmiňovaného císařského patentu však existovala celá řada legislativy týkající se nesporného řízení, jež si žila svým samostatným životem⁵⁷.

Velkým zvratem v civilním procesu bylo vydání jurisdikční normy (č. 111/1895 ř. z.) a civilního řádu soudního (č. 113/1895 ř. z.), jež plně vycházely z principů volného hodnocení důkazů, ústnosti a přímosti. Pro sporné řízení byly zakotvena zásada veřejnosti řízení. Všechny tyto zákony nabyly účinnosti 1. 1. 1898.

Roku 1918 byly stávající procesní normy plně recipovány vzniklým Československem do nového právního řádu, s použitelností však jen pro území, kde předtím platilo právo rakouské. Na zbytku státního území platil právní řád uherský⁵⁸.

Vrcholem snah o shrnutí všech nesporných řízení do jediného kodexu měl v Československu být zák. č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného, ale ani tomu se nezdařilo problematiku nesporné soudní agendy unifikovat. Úprava byla nadále roztříštěná, neboť předpisy o nesporném řízení byly obsaženy i v občanském zákoníku, notářském řádu, knihovním zákoně, jurisdikční normě a dalších speciálních předpisech.

Občanský soudní řád z roku 1950 pojímá civilní řízení jako jednotné, neodděluje řízení sporné od nesporného, ani nalézací od exekučního.

I přes některé systematické změny přejal v podstatě stejnou koncepci procesu i současný občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)⁵⁹. Některá řízení doté doby upravovaná občanským soudním řádem byla přenesena do zákona č. 95/1963 Sb.,

⁵⁷ Zoufík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 20

⁵⁸ Stavínohová, J.: Občanské právo procesní-Řízení nalézací, Iuridica Brunensia, Brno, 1996, s. 121

⁵⁹ Zoufík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 31

o státním notářství a o řízení před státním notářstvím. Navzdory snaze o důsledné uplatňování zásady materiální pravdy a o dosažení jednoty procesu se zdařilo diferenciaci řízení na sporné a nesporné odstranit jen proklamativně, nikoli ve skutečnosti⁶⁰.

Na počátku devadesátých let dochází v důsledku politických změn ke snahám o důslednější legislativní oddělení řízení sporného od nesporného. Změny přinesly zejména dvě novely OSŘ, a to zák. č. 519/1991 Sb. a zák. č. 171/1992 Sb., které znamenaly určitý odstup od zásady materiální pravdy.

Co se týče nesporného řízení, upravuje jej platný občanský soudní řád ve své části třetí, hlavě páté, pod názvem „Zvláštní ustanovení“ v §§ 175a – 200za, ale nejde o úpravu komplexní. Některá další nesporná řízení nalézáme na jiných místech zákona, jako např. řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů (§ 73 OSŘ) nebo výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí (§ 272-§ 273a OSŘ), nebo dokonce v jiných právních normách (např. řízení o jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce dle § 10 zák. 216/1994 Sb.)⁶¹.

Zatímco ve sporných řízeních se rozsudkem rozhoduje pravidelně, pro mnohé typy nesporných řízení zákon stanovuje výjimky ve prospěch rozhodování usnesením. Rozsudkem však soud rozhoduje ve věcech péče o nezletilé (srov. § 176 odst. 1 OSŘ), v řízení o osvojení, v řízení o způsobilosti k právním úkonům, v řízení o povolení uzavřít manželství a v řízení o prohlášení za mrtvého⁶².

4.2 O ŘÍZENÍ SPORNÉM A NESPORNÉM OBECNĚ

Téměř všechny právní řády dnes znají rozlišení civilního procesu na dva druhy řízení, ale liší se okruhem věcí, které jsou do toho či onoho druhu řazeny. To nepochybně souvisí s otázkou kritérií, jež jsou k diferenciaci použita a ohledně nichž napanuje mezi procesualisty jednotu⁶³.

Jisté však je, že při rozlišování mezi oběma druhy řízení nelze vycházet z jejich pojmového označení. Nesporné řízení vycházející ze zásady oficiality může mnohdy

⁶⁰ Zouřlík, F. : Konstitutivní rozsudky, Právník 5/1966

⁶¹ Winterová, A. : Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 406.

⁶² Winterová, A. : Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 288

⁶³ Zouřlík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 5

být daleko méně dobrovolné než řízení sporné. Naproti tomu v řízení sporném vůbec nemusí dojít ke sporu o právo, neboť Hora považuje za dostačující, že řízení je zařízeno tak, aby v něm mohl být řešen spor⁶⁴.

Prof. Zoulík k tomu uvádí: „Ve sporném řízení jsou instituty, které dokonce předpokládají názorovou shodu stran (např. smír, uznání atd.); kromě toho nemusí k takto chápanému sporu dojít také proto, že jedna ze stran je nečinná a že tudíž svůj názor neprojeví.“⁶⁵

Přestože naše současná právní úprava zná oba druhy nalézacího řízení, nemá výslovné ustanovení, které by rozlišovalo, co je řízením sporným a co nesporným. Základním vodítkem je ustanovení § 120 OSŘ, které se váže k důkazní povinnosti, k odpovědnosti soudu za zjištěný skutkový stav a poukazuje na rozdílnou povahu obou řízení⁶⁶.

§120

(1) Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. (Ustanovení se vztahuje jak na sporné, tak nesporné řízení).

(2) Ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu, jakož i v řízení o povolení uzavřít manželství, v řízení o určení a popření rodičovství, v řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, v řízení o osvojení, v řízení o jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce, v řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, v řízení o zákonnosti zajištění cizince a o jeho propuštění a v řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob (§ 200e) je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. (Ustanovení se vztahuje na nesporné řízení).

(3) Nejde-li o řízení uvedená v odstavci 2, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy potřeba jejich provedení ke zjištění skutkového stavu vyšla v řízení najevo. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny. (Ustanovení se vztahuje na sporné řízení).

⁶⁴ Zoulík, F.: Konstitutivní rozsudky, Právník 5/1966

⁶⁵ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 75

⁶⁶ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 401.

(4) Soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků. (Ustanovení se vztahuje jak na sporné, tak nesporné řízení) ⁶⁷.

4.3 ROZDÍLY MEZI SPORNÝM A NESPORNÝM ŘÍZENÍM

Řízení sporné a nesporné jsou dvěma druhy nalézacího řízení, jež mají při existenci určitých společných znaků taktéž mnohé rysy, které je navzájem odlišují a jejichž postižení je předmětem této kapitoly. Právě tyto odlišující rysy jsou výrazem vnitřní diferenciací civilního procesu.

4.3.1 Vymezení soudní pravomoci

Soudní pravomocí rozumíme okruh záležitostí, které jsou soudy oprávněny a zároveň povinny rozhodovat. Protože záležitosti svěřené do pravomoci soudů nemohou rozhodovat jiné státní orgány než soudy, má justice nejen oprávnění, ale i povinnost v rámci své pravomoci rozhodnout, jinak by to znamenalo odepření spravedlnosti („*denegatio iustitiae*“) ⁶⁸.

Ustanovení § 7 odst. 1 OSŘ vymezuje pravomoc soudů v civilním soudním řízení tak, že soudy povolává k projednávání a rozhodování sporů a jiných právních věcí. Z výše uvedeného vyplývá, že se soudní ochrana vztahuje i na jiné případy než řešení sporů a má své místo i v řízeních nesporných.

Zatímco jsou spory o právo základním vodítkem pro stanovení pravomoci soudů, u jiných záležitostí je soudní pravomoc učena na základě doplňkových kritérií, jimiž jsou:

- I. zásada funkčnosti – věc, o kterou se rozšiřuje soudní pravomoc, se nesmí přičítat ani specifickým funkcím soudu, ani jeho nezávislosti
- II. zásada úměrnosti – soud nesmí být zahlcen doplňkovou agendou, jež by mu znemožnila plnit jeho základní funkci, kterou je řešení právních konfliktů
- III. zásada podobnosti – věc, která soudu náleží k řešení na základě doplňkové pravomoci, by měla mít něco společného s právními konflikty ⁶⁹.

⁶⁷ Winterová, A. a kol.: Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 257.

⁶⁸ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 19

⁶⁹ Zoullk, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 32

Řízení sporné předpokládá, že pravomocí je nadán orgán funkčně uspořádaný tak, aby měl vůči stranám sporu nezávislé postavení. Tento orgán zároveň musí disponovat takovou autoritou, aby obě strany jeho rozhodnutí respektovaly a podřídily se mu. Je tedy dáno objektivními hledisky, že orgánem povoláním k rozhodování ve sporném řízení může být jedině soud, nanejvýš rozhodčí orgán.

V řízeních nesporných lze teoreticky svěřit pravomoc i jinému orgánu než soudu (např. notářství nebo orgánům správním, neboť řízení nesporné a správní vykazují v mnoha ohledech společné rysy). V záležitostech, kde i v nesporném řízení často dochází ke střetu zájmů na řízení zúčastněných subjektů, je opodstatněné upřednostnit pravomoc soudu před pravomocí jiného orgánu ⁷⁰.

V nesporných řízeních tak není pravomoc soudu objektivně podmíněna. Zda budou nesporná řízení svěřena soudu či správnímu orgánu, to už záleží na vyhodnocení hledisek vhodnosti, účelnosti a právní tradice ⁷¹.

4.3.2 Místní příslušnost soudu

Ve sporném řízení se uplatňuje obecná místní příslušnost nebo místní příslušnost daná na výběr. Místně příslušným pro řešení sporu bude obecný soud žalovaného určený v souladu s ustanoveními §§ 85, 85a a 86 OSŘ, nebo soud, který je žalobci dán na výběr vedle obecného soudu (§ 87 OSŘ). Pokud jde o řízení sporné, lze se s výlučnou příslušností setkat prakticky jen v řízení o rozvod, neplatnost manželství nebo o určení, zda tu manželství je či není, kdy je dána příslušnost soudu, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště, pokud alespoň jeden z manželů v obvodu tohoto soudu bydlí; není-li tohoto soudu, je příslušný obecný soud žalovaného, a není-li ani tohoto soudu, obecný soud žalobce (§ 88 písm. a) OSŘ)

Na nesporná řízení se použijí ustanovení občanského soudního řádu o výlučné místní příslušnosti (§ 88 OSŘ), která je jakousi výjimkou a zužuje se na případy, kde pro ni jsou závažné důvody a její užití je vhodné z hlediska procesní ekonomie. Výlučná místní příslušnost znamená, že se proces musí konat před takto určeným

⁷⁰ Zoufík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, *Studie ČSAV* 4/1969, s. 76

⁷¹ Zoufík, F.: Konstitutivní rozsudky, *Právník*, 5/1966

soudem. Obecná místní příslušnost ani zvláštní místní příslušnost daná na výběr nemají v nesporném řízení místo ⁷².

4.3.3 Okruh účastníků řízení

Okruh účastníků řízení sporného vymezuje svým návrhem žalobce, neboť tím, že podává žalobu, staví sám sebe do procesní role žalobce, a toho, proti komu žalobu podává, staví do role žalovaného (srov. § 90 OSŘ). Nelze říci, že řízení sporné vzniká mezi účastníky hmotněprávních vztahů, mezi nimiž je spor o existenci či neexistenci vzájemných práv a povinností, neboť pojem strany sporného řízení je na předprocesním hmotněprávním vztahu nezávislý. Zda takový hmotněprávní vztah vůbec existuje, to bude zjištěno teprve v řízení ⁷³.

Ve sporném řízení figurují dvě sporné strany s protichůdnými zájmy, vítězství jedné zpravidla přináší prohru straně druhé a řízení má kontradiktorní povahu. Dvoustrannost procesu nevylučuje pluralitu osob na straně žalující nebo žalované, popř. na obou stranách (tzv. společenství v rozepři). Účastníci sporného řízení jsou v zásadě účastníky po dobu celého řízení, od podání žaloby až do přijetí pravomocného rozhodnutí. V některých případech však může během soudního jednání dojít k určitým změnám, např. přistoupením účastníka (§ 92 odst. 1 OSŘ), nebo záměnou některého z dosavadních účastníků řízení za jiného účastníka (§ 92 odst. 2 OSŘ), jejichž účelem je odstranění nedostatku aktivní nebo pasivní věcné legitimace ⁷⁴.

Okruh osob v řízení nesporném je určen povahou vztahů, na jejichž procesní ochraně má zvláštní zájem sama společnost. Účastníci zde nemají postavení vzájemných protivníků, tedy žalobce a žalovaného, či navrhovatele a odpůrce, a proces nemá dvoustrannou strukturu ⁷⁵. V nesporných řízeních, která mohou být zahájena i bez návrhu (§ 81 odst. 1 OSŘ), jsou vedle navrhovatele účastníky i ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno a rozhodnuto (§ 94 odst. 1

⁷² Winterová, A.: *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 125

⁷³ Zoulik, F.: *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*, Studie ČSAV 4/1969, s. 87

⁷⁴ Winterová, A.: *Civilní právo procesní*, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 397

Zoulik, F.: *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*, Studie ČSAV 4/1969, s. 88

⁷⁵ Zoulik, F.: *Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu*, Studie ČSAV 4/1969, s. 89

OSŘ), tedy ti, jejichž práva a povinnosti mohou být výrokem soudu dotčena (tzv. třetí definice účastníků). V řízeních zahajovaných převážně na návrh účastníka jsou podle ustanovení § 94 odst. 2 OSŘ. účastníky navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje (tzv. druhá definice účastníků). Tak máme výslovně vymezeny účastníky v řízení o dědictví (§ 175b OSŘ), v řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení (§ 180a odst. 1 OSŘ), v řízení o osvojení a jeho zrušení (§§ 181, 185 OSŘ), v řízení o úschovách (§ 185b OSŘ), v řízení o umožnění listin (§ 185k OSŘ), v řízení o povolení uzavřít manželství (§ 194 OSŘ), v řízení ve věcech obchodního rejstříku (§ 200c odst. 1 OSŘ), v řízení o zákonnosti zajištění cizince a o jeho propuštění (§ 200p odst. 2 OSŘ). V nesporných řízeních účastníci nevytváří společenství a nepřipadá zde v úvahu ani vedlejší či hlavní intervence. Naopak zde může figurovat i jen jediný účastník⁷⁶.

4.3.4 Vstup státního zastupitelství

Do nesporných řízení taxativně vyjmenovaných v § 35 odst 1 OSŘ může vstoupit státní zastupitelství. Převážně se jedná o řízení ve věcech nezletilých a jiných osob, jímž se poskytuje zvláštní ochrana, dále jde o řízení ve věcech obchodního rejstříku a konečně o statusové věci fyzických a právnických osob.

Vstup státního zastupitelství do sporného řízení je velmi výjimečný a má své uplatnění v podstatě jen v incidenčních sporech (srov. § 35 odst. 1 písm.k) OSŘ)⁷⁷.

4.3.5 Věcná legitimace

Věcná legitimace je podle prof. Zoulíka institutem, jež lze spojovat pouze s řízením sporným a jež nelze zaměňovat s procesním účastenstvím. O věcnou legitimaci jde tehdy, je-li procesní subjekt zároveň subjektem vztahu hmotněprávního, jehož se rozsudek týká. Z tohoto důvodu nelze o věcné legitimaci hovořit v řízení nesporném, kde před rozhodnutím hmotněprávní vztah zpravidla ještě neexistuje. Existuje-li, nesměřuje nesporné řízení k jeho zjištění, nýbrž ke

⁷⁶ Winterová, A. : Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 165

⁷⁷ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 92, reflektují změny vyvolané zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

změně či zrušení, takže existence právního poměru tvoří předpoklad rozsudku, nikoli jeho předmět⁷⁸.

Nejvyšší soud se k otázce věcné legitimace vyjádřil ve svém rozhodnutí 32 Odo 1239/2004 takto : „*Nedostatek věcné legitimace znamená, že někdo, kdo o sobě tvrdí, že je nositelem hmotného oprávnění, nebo o kom žalobce tvrdí, že je nositelem hmotněprávní povinnosti, není nositelem hmotného oprávnění (hmotněprávní povinnosti), o které v řízení jde. Otázku věcné legitimace posuzuje soud na základě provedeného dokazování a právního posouzení věci. V případě nedostatku věcné legitimace soud není oprávněn zasahovat do vymezení okruhu účastníků, nemůže řízení pro nedostatek jeho podmínky zastavit, nýbrž žalobu zamítne. Označením účastníků v žalobě však nemusí být jejich okruh konečný. Ustanovení § 92 OSŘ umožňuje žalobci, aby jej v průběhu řízení měnil tím, že navrhne, buď aby k dosavadnímu účastníku přistoupil účastník další a oba pokračovali v řízení (tzv. přistoupení účastníka podle § 92 odst. 1 OSŘ), anebo aby dosavadní účastník byl nahrazen účastníkem jiným s tím, že původní účastník již v řízení figurovat nebude (tzv. záměna účastníků podle § 92 odst. 2 OSŘ).*“⁷⁹

V nesporném řízení splývá podle prof. Winterové věcná legitimace s účastenstvím⁸⁰. S tím prof. Zoulík nesouhlasí, neboť i v nesporném řízení je podle něj nutné rozlišovat mezi věcnou legitimací jako kategorií hmotněprávní a účastenstvím jako kategorií procesní. Navíc u konstitutivních rozsudků, kterými se hmotněprávní vztahy teprve zakládají, je věcná legitimace neopodstatněná⁸¹.

4.3.6 Způsob zahájení řízení

Řízení sporné je ovládáno zásadou dispoziční, jež je výrazem iniciativy účastníků, kteří disponují jak řízením, tak jeho předmětem. Řízení se zahajuje žalobou, na níž záleží, zda proces vůbec proběhne. Zakotvením takového žalobního práva je ustanovení § 3 OSŘ, věta druhá, kde se stanoví: „*Každý má právo domáhat se u soudu ochrany práva, které bylo ohroženo nebo porušeno.*“ V nesporném řízení

⁷⁸ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 94

⁷⁹ Internetová stránka českého Nejvyššího soudu <<http://www.nsoud.cz>> (naposledy navštíveno 20. 11. 2007)

⁸⁰ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 167

⁸¹ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 94 pod čarou

se projevuje zásada oficiality, neboť soud zde zahajuje řízení i bez návrhu (srov. § 81 odst. 1 OSŘ), z úřední povinnosti, a to z důvodu ochrany společenského zájmu. Řízení lze zahájit v řadě případů z úřední povinnosti i tam, kde podnět k němu pochází od osoby třetí, o jejíž práva vůbec nejde, která však upozorní na nutnost uspořádání narušených právních vztahů v zájmu společnosti.

Povaha tohoto řízení se nemění ani tam, kde je k zahájení řízení výjimečně návrhu potřeba (např. v řízení o osvojení dle §§ 181-185 OSŘ, v řízení o povolení k uzavření manželství nezletilým dle § 194 OSŘ), anebo kde zákon soudu dovoluje zahájit řízení na návrh osoby, která o to projevila právní zájem (srov. § 195 odst. 1 OSŘ) ⁸².

I když je nesporné řízení zahájeno na návrh, navrhovatel se v něm nedomáhá ochrany svých subjektivních práv, která mu mohou vzniknout až konstitutivním rozsudkem; on uplatňuje svůj oprávněný zájem ⁸³.

4.3.7 Dispozice řízením a jeho předmětem

Výrazem dispoziční zásady jsou ve sporném řízení takové úkony stran sporu, jimiž se nakládá řízením i jeho předmětem, např. zpětvzetí žaloby, uznání nebo vzdání se práva a dosažení smíru, jímž se řízení končí. Dispoziční úkony stran, zejména žalobní petit, přesně vymezují, co je předmětem sporného řízení. Dispoziční zásada se projevuje i v tom smyslu, že soud je návrhem strany vázán a nemůže žalobci přisoudit více nebo něco jiného než žádal (srov. § 153 odst. 2 OSŘ) ⁸⁴. Ze zásady „*iudex ne eat ultra petita partium*“ existuje výjimka týkající se jen těch sporných řízení, která končí konstitutivními rozhodnutími (např. o způsobu zrušení spoluvlastnictví a vypořádání mezi spoluvlastníky) ⁸⁵.

V nesporné řízení je vyloučena dispoziční autonomie procesních stran, neboť je to soud, kdo určuje průběh celého procesu. Už z povahy věci nemají v nesporných řízeních místo takové instituty jako smírčí řízení a uzavření smíru nebo vzájemný

⁸² Steiner, V.: Základní otázky občanského práva procesního, Praha 1981, s. 279

⁸³ Zoulík, F.: Konstitutivní rozsudky, Právník 5/1966

⁸⁴ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 378

Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol.: Občanský soudní řád: Komentář, 1.díl, C.H.Beck Praha, 2006, s. 691

⁸⁵ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 297

návrh. Předmět nesporného řízení bývá při jeho zahájení vymezen jen povšechně a neurčitě, neboť tu chybí petit, jež by předmět řízení striktně vymezoval. Dále platí, že v řízeních, jež lze zahájit i bez návrhu (většina nesporných řízení), může soud překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají (srov. § 153 odst. 2 OSŘ) ⁸⁶.

4.3.8 Důkazní povinnost

Spornému řízení je vlastní zásada projednací, která vyjadřuje povinnost účastníků vylicit soudu všechny skutečnosti nezbytné pro zjištění skutkového stavu věci, označit důkazy na podporu svých tvrzení a učinit potřebné návrhy (§ 79 odst. 1, § 120 odst. 2 OSŘ) ⁸⁷. Předmět dokazování tak vymezují ve sporném řízení strany samy svými přednesy o sporném právu a rozhodnutí soudu se odvíjí od zjištění, co je právem. Zásada projednací vede účastníky řízení k odpovědnosti za procesní jednání, neboť soud projednává to, co mu strany předloží (srov. § 120 odst. 1 OSŘ). Kdo se chce domoci svého práva, musí ho doložit, neboť co není dokázáno, jako by nebylo. Neunesení důkazního břemene má pro stranu sporu vždy negativní důsledky ⁸⁸.

V nesporném řízení soud v souladu se zásadou vyhledávací sám činí vhodná opatření ke zjištění skutkového základu věci, jakož i vyhledává potřebné důkazy nezávisle na iniciativě samotných účastníků řízení (srov. § 120 odst. 2 OSŘ) ⁸⁹. Neunesení důkazního břemene v nesporném řízení nemá pro účastníka nutně negativní důsledky ⁹⁰. V nesporném řízení není předmětem dokazování to, co vymezily strany svými přednesy, nýbrž nutnost, vhodnost, přiměřenost a účelnost soudní ingerence ⁹¹.

⁸⁶ Winterová, A.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006, s. 400

⁸⁷ Steiner, V.: Základní otázky občanského práva procesního, Praha 1981, s. 279

⁸⁸ Internetová stránka <<http://obcanskepravo.juridic.cz/154420/>> (navštíveno 6. 11. 2007)

⁸⁹ Steiner, V.: Základní otázky občanského práva procesního, Praha 1981, s. 280

⁹⁰ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 118

⁹¹ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 116

4.3.9 Náklady řízení

Ve sporném řízení soud přiznává náhradu nákladů řízení podle výsledku sporu, vyjma případů, kdy zákon explicitně stanoví něco jiného. Toto pravidlo je reflexí dvoustranné struktury procesu a zásad projednací a dispoziční, neboť strany samy nesou odpovědnost za to, do jaké míry budou mít ve věci úspěch.

V nesporných řízeních soud neurčuje náhradu nákladů řízení podle úspěchu stran ve věci. Pokud se zde výjimečně s náhradou nákladů řízení setkáme, je odůvodněna jinými hledisky. Navíc tu důsledně neplatí pravidlo, že účastník sám nese náklady vzniklé v důsledku jeho procesní činnosti (u převažujícího veřejného zájmu se o ně dělí se státem). Tato řízení bývají také většinou osvobozena od soudních poplatků⁹².

4.3.10 Řádné opravné prostředky

Rozlišení řízení sporného a nesporného se odráží i v odvolacím řízení, a to v institutech neúplné a úplné apelace. Odvolací řízení založené na úplné apelaci je charakteristické pro řízení nesporná, jejichž výčet je obsažen v ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ, dále pro přezkoumání rozsudků pro uznání a pro zmeškání, nemeritorních rozhodnutí a konečně pro odvolání proti rozhodnutím vydaným ve výkonovacím řízení (§ 254 odst. 4 OSŘ). Sporné řízení, jež vyniká větší mírou odpovědnosti účastníků řízení za skutková zjištění, je ovládáno systémem neúplné apelace. To se odráží i v zásadě, že všechny účastníky navrhované důkazy mají být provedeny před soudem prvního stupně, neboť v odvolacím řízení proti rozsudkům vynesným ve sporném řízení lze uplatnit nové skutečnosti a důkazy jen za podmínek vymezených v ustanovení § 205a odst. 1 OSŘ. Důvod, proč účastník tyto skutečnosti či důkazy před první instancí neuvedl, je irelevantní, neboť stalo-li se tak bez jeho viny, jde o důvod obnovy řízení, nikoli o důvod odvolací.

Ustanovení § 119a odst. 1 OSŘ upravuje v souvislosti s principem neúplné apelace zvláštní poučovací povinnost soudu, jež má účastníky upozornit na poslední možnost ke splnění povinnosti tvrzení a důkazní v řízení před soudem první instance. Zakotvení těchto prvků koncentrace novelou občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. mělo zrychlit projednávání sporů a zamezit účelovému protahování sporného

⁹² Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 101

řízení v důsledku liknavého přístupu účastníků. Nutno připomenout, že v nesporném řízení se prvky koncentrace neuplatní⁹³.

4.3.11 Mimořádné opravné prostředky

Řízení sporné má být vybudováno na trojinstančním základě, kdy ke třetí instanci se věc dostane až na základě mimořádného opravného prostředku. Trojinstančnost by měla být vyloučena pouze u věcí právně jednoduchých, kde správnost rozhodnutí závisí na řádném poznání skutkové stránky věci, což už není úlohou třetí instance⁹⁴.

Přestože je potřeba tří instancí nepochybně odůvodněna i u řízení nesporného, budou v praxi zpravidla převažovat záležitosti řešené dvojinstančně nad řešením trojinstančním. Je to dáno tím, že v řízení nesporném je otázka právní poměrně jednoduchá, zatímco skutková se zdá složitější⁹⁵.

4.4 HRANICE ŘÍZENÍ SPORNÉHO A NESPORNÉHO

Hranice mezi sporným a nesporným řízením jsou jednou z klíčových otázek civilního práva procesního, přičemž jejich vytyčení závisí především na volbě diferenciačního kritéria. Přestože v této práci vycházím z kritéria konstitutivních a deklaratorních rozsudků, není od věci nahlédnout na rozhraní sporného a nesporného řízení taktéž z jiných perspektiv.

4.4.1 Kritérium konstitutivních a deklaratorních rozsudků

Kromě v předchozí kapitole uvedených hraničních určovatelů (okruh účastníků řízení, procesní zásady atd.) označuje právní teorie za základní rozlišující kritérium pro diferenciaci nalézacího řízení na sporné a nesporné právní účinky rozhodnutí v těchto řízeních vydaných. Mnozí procesualisté spatřují cíl sporného řízení v ochraně poskytované existujícím hmotněprávním vztahům prostřednictvím deklaratorních

⁹³ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol.: Občanský soudní řád : Komentář – 2.díl, C.H.Beck Praha, 2006, s. 1077

⁹⁴ Zoulik, František: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 155

⁹⁵ Zoulik, František: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 160

rozsudků. Nesporná řízení zakládající, měnící nebo rušící hmotněprávní vztahy spojují naopak s rozsudky konstitutivními. Toto pojetí však není úplně přiléhavé, neboť podle něj by všechny konstitutivní rozsudky spadaly do řízení nesporného a naproti tomu všechny rozsudky deklaratorní do řízení sporného. Těžko se pak lze vypořádat s problematikou konstitutivních rozsudků ve sporném řízení (např. rozhodnutí o zrušení spoluvlastnictví, rozhodnutí o rozvodu manželství, rozhodnutí nahrazující projev vůle) ⁹⁶.

Prof. Zoulik k tomu uvádí: „*Je-li správné kritérium rozdílnosti mezi sporným a nesporným řízením, spočívající v deklaratorní povaze rozhodnutí vydávaných v řízení sporném a v konstitutivnosti rozhodnutí řízení nesporného, znamená to, že ani v tom, ani v onom řízení se nesmí ani jako výjimka vyskytovat rozhodnutí, která by měla opačnou povahu, než jaká je charakteristická pro ten či onen druh řízení.*“ ⁹⁷

4.4.2 Kritérium represe a prevence

Kupříkladu Ott a Hora raději hledali hraniční kritérium řízení sporného a nesporného v jejich funkci, kdy sporné řízení má odstranit následky porušení práva (jeho cílem je obnovit minulý stav), tudíž se vyznačuje funkcí represivní, kdežto řízení nesporné usilující o zamezení sporům tím, že postaví právní vztahy na pevný základ, má funkci preventivní ⁹⁸. Zatímco řízení sporné Ott vidí jako jednotu navzájem provázaných úkonů soudu a stran předurčených k odstranění bezpráví, nesporné řízení pokládá za jakýsi agregát úkonů směřujících k různým cílům, jež spolu ani nijak nesouvisí a jejich jediným společným prvkem je zaměření k právní prevenci ⁹⁹.

Výše uvedené názory reflektují účelovou teorii, jejímž autorem je patrně Menger, který přínos civilního procesu spatřoval v uvádění stavů skutečného a právního do vzájemného souladu. Při akceptaci Mengerovy teorie však vyvstává problém, jak správně zařadit určovací žaloby, které jsou preventivní povahy, ale

⁹⁶ Steiner, V.: Základní otázky občanského práva procesního, Praha 1981, s. 275

Zoulik, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 31

⁹⁷ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 128

⁹⁸ Zoulik, F.: Konstitutivní rozsudky, Právník 5 /1966

⁹⁹ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/ 1969, s. 27 pod čarou

náleží do řízení sporného, a jak zodpovědět otázku, proč se nesporné řízení nevyčerpává pouhou prevencí¹⁰⁰.

4.4.3 Kritérium materiální právní moci

Někteří procesualisté hledali hraniční určovatel mezi řízením sporným a nesporným v přítomnosti či naopak absenci materiální právní moci. Prof. Zoulik použitelnost tohoto diferenciačního kritéria odmítá: „*Materiální právní moc je institut, který není vyhrazen jen pro sporné řízení, ale který má své uplatnění i ve všech ostatních řízeních, tedy i v řízení nesporném. Názory, které popírají existenci materiální právní moci v nesporném řízení a spatřují právě v této okolnosti jeden z podstatných rozdílů mezi řízením sporným a nesporným, argumentují snadnou změnitelností většiny rozhodnutí nesporného řízení, jejich přizpůsobivostí vyvíjejícímu se stavu věcí, jejich vázaností na klauzuli rebus sic stantibus*¹⁰¹. *Dominávám se však, že možnost změny rozhodnutí je třeba přesně odlišovat od právní moci, že právní moc změnu nebo zrušení rozhodnutí nevyklučuje.*“¹⁰²

Podstatu snadnější změnitelnosti rozhodnutí vydaných v nesporném řízení je třeba hledat jinde. Protože deklaratorní rozsudky vydané v nesporném řízení mají ukončit spor, je jejich změna omezována na případy, kdy se skutečnosti zjištěné soudem neshodují s objektivní realitou. Naproti tomu konstitutivní rozsudky, které upravují právní vztahy pro futuro, je třeba často přizpůsobit změněným poměrům, které nastaly až po právní moci těchto rozsudků. Děje se tak vlastní změnou těchto rozsudků. Nadto se jejich změnitelnost týká jen takových záležitostí nesporného řízení, kde nepřevažuje zájem na právní jistotě¹⁰³.

Obecně je třeba popřít, že mimořádné opravné prostředky jsou u konstitutivních rozsudků vyloučeny již přímým působením zakládaného, měněného nebo zrušovaného hmotněprávního vztahu¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Zoulik, F.: Konstitutivní rozsudky, Právník 5/1966

¹⁰¹ Rozhodnutí s výhradou změny poměrů (srov. § 163 OSŘ).

¹⁰² Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 141

¹⁰³ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 142

¹⁰⁴ Macur, J.: Deklaratorní nebo konstitutivní povaha občanskoprávních soudních rozhodnutí, Právník 12/1971

4.4.4 Některá další kritéria

Za zmínku jistě stojí pojetí Wachovo, podle něhož účel sporného řízení spočívá v prosazení práva již existujícího (bez jakéhokoli zřetele na to, zda došlo či nedošlo k jeho porušení), zatímco účel nesporného řízení tkví v založení právních vztahů a v následné pomoci k jejich dalšímu rozvoji, změně či zániku. Ve sporném řízení soud právo nalézá, kdežto v nesporném jej vytváří. Slabinou tohoto pojetí se opět stala otázka, jak reagovat na problematiku konstitutivních účinků některých sporných řízení. Wach argumentuje, že v těchto případech není konstituování právních vztahů cílem činnosti soudu, nýbrž jejím vedlejším účinkem.

Hellwig při diferenciaci vychází z přesvědčení, že nesporné řízení má zabezpečovat právní péči a soud má povinnost zakročit, kdežto sporné řízení slouží k tomu, aby se účastníci dovolali svých subjektivních práv. Teprve Hell odlišuje oba procesní druhy na základě zásad, které řízení ovládají. Nesporné řízení spojuje se zásadou oficiality a řízení spornému přiřazuje zásadu dispoziční. Tzv. normativní škola ztotožňuje každé rozhodnutí s normou, podle které se má jednat. Vodítko k rozlišení hledá v povaze normotvorného procesu, který rozhodnutí předchází. Ten je buď autonomní (účastní-li se ho přímo subjekt, který má být normou vázán) nebo heteronomní (jestliže jeden subjekt ukládá povinnosti druhému). Ve sporném řízení pak podle normativců převažují prvky autonomní, kdežto v řízení nesporném prvky heteronomní.

Z dalších neopodstatněných teorií je třeba zmínit takové, které odlišující kritérium spatřují v postavení stran, kdy pro řízení sporné je typická jeho konkrétnost. Nelze akceptovat ani názory pozitivistů, kteří rozlišování mezi řízením sporným a nesporným opírají o platné pozitivní právo. Legislativa totiž vzniká živelně, při diferenciaci mezi oběma druhy řízení se neřídí jedinou koncepcí anebo pramálo vychází z teoretických poznatků¹⁰⁵.

Z toho, co bylo výše řečeno, je patrné, že nejspolehlivější je rozlišovat procesní druhy na základě spojitosti sporného řízení s rozsudky deklaratorními, řízení nesporného s rozsudky konstitutivními, a zabývat se jejich odlišnými důsledky na hmotné právo¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 35

¹⁰⁶ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 53

5 ROZSUDKY VYDANÉ V ŘÍZENÍ, JEŽ TYPOVĚ NEODPOVÍDÁ AKCEPTOVANÉMU POJETÍ

Slouží-li občanské soudní řízení k nucené realizaci norem hmotného práva, pak procesní právo představuje formu, jejímž obsahem je právo hmotné. Přestože každá forma dokáže sloužit různým obsahům, vždy je jen pro určitý obsah plně adekvátní a bez výhrad použitelná. Proto by záležitosti, jež vyžadují zvláštní procesní formu, měly být řešeny v řízení nesporném; sporného řízení by se mělo užívat jen k ochraně existujícího práva. Taktéž legislativa by měla zakotvit přesné hranice obou druhů nalézacího řízení ¹⁰⁷.

5.1 KONSTITUTIVNÍ ROZHODNUTÍ VE SPORNÉM ŘÍZENÍ

5.1.1 Ke konstitutivním žalobám obecně

Konstitutivní žaloby vedou k vydání rozsudku s konstitutivními účinky od jeho právní moci. Musí se vždy opírat o výslovné ustanovení zákona. Jde např. o žalobu na zúžení společného jmění manželů (§ 148 odst. 1 a 2 OZ), o žalobu na zrušení spoluvlastnictví (§ 142 OZ), žalobu na určení doby plnění (§ 564 OZ), žalobu na přivolení k výpovědi z nájmu bytu (§ 711a odst. 2 OZ) ¹⁰⁸. Téměř ve všech právních řádech jsou konstitutivní žaloby pojímány jako tradiční institut sporného řízení. Navzdory tomu, že jde o žaloby, objevily se v minulosti v naší procesualistice názory, jež konstitutivní žaloby spojovaly s řízením nesporným, nebo jejich existenci kategoricky odmítaly.

Podle prof. Boursy se uvedené žaloby dostávají do rozporu s platným právem, neboť se domáhají vytvoření nových právních poměrů, jejichž faktický základ není mezi účastníky dán. Z toho důvodu nelze konstitutivním žalobám vyhovět a je třeba jejich kategorii popřít. Lze je však přiřadit buď k žalobám na plnění, obsahují-li nárok na vynucené uskutečnění práva, nebo k žalobám určovacím, jestliže v nich jde o určení existence nebo neexistence právních vztahů ¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Zouřk, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 60

¹⁰⁸ Winterová, A. a kol.: Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 162

¹⁰⁹ Boura, F.: Soudní rozhodnutí, Právnícký ústav ministerstva spravedlnosti, Praha, 1957, s. 30

Prof. Zoulík k otázce konstitutivních žalob píše: „Aplikujeme-li důsledně kritérium konstitutivnosti a deklaratornosti na pozitivní právní úpravu, znamenalo by to, že bychom měli v některých směrech vést hranici mezi oběma druhy řízení jinak, než jak je vedena tradičně. Jde přitom zejména o otázku konstitutivních žalob, které svou povahou patří do řízení sporného; proto by bylo na místě uvedené diferenciační kritérium dílčím způsobem revidovat.“¹¹⁰

5.1.2 Řízení o zrušení podílového spoluvlastnictví

Podle prof. Zoulíka nejde v řízení vedeném o zrušení podílového spoluvlastnictví o klasický spor mezi dvěma stranami. Zájmy účastníků, kteří v řízení vystupují, si nutně nemusí odporovat, neboť i spoluvlastník, který s rozdělením souhlasí, má v řízení postavení žalovaného. Jde tu tedy spíše o uspořádání právních poměrů mezi více účastníky než o konflikt mezi stranami sporu (prvek nespornosti). „Řešení sporů mezi spoluvlastníky je jednak spojeno s právním vztahem spoluvlastnictví, takže jde o určitou ingerenci do existujícího právního vztahu, ale pro právní úkon, který je předmětem sporu, má takové rozhodnutí účinky zakládající právní vztah,“ uvádí prof. Zoulík¹¹¹.

Lze uvést další důvody, jež by svědčily pro nespornost tohoto řízení. Začnu účastníky řízení. Soud musí nejprve zjistit okruh spoluvlastníků a nemůže vyhovět návrhu na zrušení, dokud účastníky řízení nebudou všichni spoluvlastníci. Nejedná pouze s těmi účastníky, které v žalobě uvedl žalobce. Ustanovení § 142 odst. 1 OZ zakládá pravomoc soudu zrušit spoluvlastnictví a provést jeho vypořádání na návrh některého spoluvlastníka, jestliže mezi nimi nedošlo k dohodě, ustanovení § 142 odst. 2 OZ však přináší výjimku, neboť stanoví: „Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud nezruší a nevypořádá spoluvlastnictví...“ Takovými důvody jsou zejména vysoký věk žalovaného (zejména v souvislosti s jeho zdravotním stavem), rozpor s dobrými mravy či šikanózní jednání žalobce. Kdyby se jednalo o čisté sporné řízení, soud by nemohl odepřít spoluvlastnictví zrušit, museli by zde být „vítěz a poražený“. Do povahy nesporného řízení se promítá i právní ochrana slabších. Soud vedle soukromých zájmů účastníků zohledňuje i zájmy obecné. Potřeba chránit

¹¹⁰ Zoulík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 153

¹¹¹ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 67

slabšího účastníka, v jehož neprospěch by mohlo rozhodnutí směřovat, vede soud k zachování stávajícího konfliktního stavu a k jeho konzervaci až do chvíle, kdy pro podstatnou změnu okolností bude možné spor vyřešit. Na jedné straně zde tedy vyvstal spor, který se musí řešit (napravit porušení práva - prvek spornosti), na straně druhé je soud za jistých okolností oprávněn jeho řešení odmítnout (prvek nespornosti) ¹¹².

Pro sporný charakter řízení svědčí také vícero důvodů. Například žalobce disponuje předmětem řízení, neboť svou žalobu může vzít kdykoliv v průběhu řízení zpět. Soud se může pokusit před zahájením vlastního řízení o smír, nebo jeho uzavření mohou navrhnout během již probíhajícího řízení sami účastníci. Soud pak vzájemnou dohodu schválí, jestliže neodporuje právním předpisům.

Lze uzavřít, že v současné době převládá tendence řadit řízení o zrušení spoluvlastnictví mezi řízení sporná. Zastáncem tohoto pojetí jsou kupříkladu prof. Winterová ¹¹³, prof. Knapp ¹¹⁴ a dnes i prof. Zoulík ¹¹⁵.

5.1.3 Řízení o rozvod manželství

Dalším řízením, ohledně kterého nebylo v teorii dlouho jasno, je řízení o rozvod a neplatnost manželství. Profesor Zoulík byl přesvědčen, že souhlasné rozvody i bezrozporné případy neplatnosti manželství by bylo možné řešit v rámci nesporného řízení, zatímco rozporuplné případy by podléhaly řízení spornému. Na možný nesporný charakter tohoto řízení poukazuje situace, kdy oba manželé s rozvodem souhlasí, čímž se vytrácí prvek kontradiktornosti, přesto se však musí obrátit na soud. Ten může, i přes shodu zájmů obou manželů, vynést zamítavé rozhodnutí. Soud v rozvodovém řízení zohledňuje zájmy nezletilých dětí, což opět svědčí pro nespornost řízení. Snahy o docílení jednotné procesní úpravy však podle prof. Zoulíka vedou k tomu, aby manželství byla rušena vždy v řízení sporném ¹¹⁶.

¹¹² Internetová stránka <<http://obcanskepravo.juristic.cz/154420/>> (navštíveno 6. 11. 2007)

¹¹³ Winterová, A. a kol.: Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 3. vydání, Linde Praha, 2007, s. 162

¹¹⁴ Knapp, V.: Úvahy o civilním procesu (z podnětu Macurovy knihy Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného), Právník 9 – 10 /1994

¹¹⁵ Zoulík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 153

¹¹⁶ Zoulík, F.: Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995, s. 158

Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 95, s.116

Prof. Hrušáková popírá, že by rozvod manželství mohl být řešen v nesporném řízení, a uvádí: „Rozvodové řízení není v české právní úpravě samostatným řízením, obecně se na něj vztahují ustanovení občanského soudního řádu týkající se sporného řízení. Rozvodové řízení však musí obecně respektovat skutečnost, že se jedná o řešení osobních vztahů, z čehož vyplývají některé výjimky odlišující rozvodové řízení od jiných sporných řízení. Řízení o rozvod manželství může být zahájeno jen na návrh (žalobou) jednoho z manželů. Jde o ryze osobní právo manžela. Přestože druhý manžel s návrhem na rozvod souhlasí, je rozvodové řízení chápáno jako sporné řízení (a to i v případě nesporného rozvodu podle § 24a ZR).“

117

5.2 DEKLARATORNÍ ROZHODNUTÍ V NESPORNÉM ŘÍZENÍ

Jak již bylo několikrát řečeno, uplatňují se deklaratorní rozhodnutí v řízení sporném. Někteří procesualisté však tvrdí, že i v nesporném řízení lze vydat rozhodnutí deklaratorního charakteru, a to zejména ve dvou skupinách případů. Zaprvé se jedná o případy, kdy je rozhodnutí zapotřebí k verifikaci určité skutečnosti (např. potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici podle § 481 OZ). Zadruhé jde o rozhodnutí, jež mají postavit najisto, že nastala určitá právně významná skutečnost, jejíž existenci nelze prokázat stanoveným způsobem (např. tzv. důkaz smrti podle § 200 OSŘ, srov. též § 7 odst. 2, věta druhá OZ). K tomu prof. Zoulik uvádí, že cíl výše zmíněných rozhodnutí, jimž se přisuzuje deklaratorní charakter, přesahuje rámec pouhého zjištění právně relevantní skutečnosti a spočívá v působení na hmotněprávní vztahy. Kupříkladu dědictví se podle ustanovení § 460 OZ nabývá již smrtí zůstavitele, ačkoli v tomto okamžiku není jasné, kterým osobám dědictví připadne, neboť okruh dědiců se upřesní až později (po zjištění dědiců, posouzení platnosti testamentu nebo po odmítnutí dědictví některým z dědiců atd.). Potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici je tak doplňující právní skutečností, která teprve staví najisto, že tu je jen jediný dědic¹¹⁸.

¹¹⁷ Hrušáková, M. a kol. : Zákon o rodině :Komentář, 3. vydání, C.H.Beck Praha, 2005, s. 68

¹¹⁸ Zoulik, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 130

5.3 K VOLNÉ ÚVAZE SOUDU O VÝŠI PLNĚNÍ

Ve sporném řízení mohou nastat zvláštní případy, kdy je soud nucen stanovit výši pohledávky. Přestože se výše přiznaného plnění odvíjí od volného uvážení soudce v rozsudku, což vyvolává zdání jakési „konstitutivnosti“, nelze takovému rozhodnutí konstitutivní charakter přiznat. Pohledávka je totiž předprocesní skutečností v oblasti hmotného práva, která bez ohledu na svou výši existuje nezávisle na budoucím rozsudku a předem určuje jeho obsah. Soudce se pak musí pohybovat v rámci takto vymezených mantinelů a jeho uvážení, jež v podstatě nahrazuje v procesu obtížně poznatelnou skutečnost, se dotýká jen sféry dokazování (srov. § 136 OSŘ „Lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy“) ¹¹⁹.

V řízení nesporném má volná úvaha o výši přisouzeného plnění (např. stanovení výživného na nezletilé dítě) povahu jinou, neboť se dotýká sféry rozhodování. Všechny skutkové okolnosti jsou tu dobře známy a volná úvaha se týká toho, jaký má být na jejich základě obsah rozsudku a obsah právního vztahu, který jím bude založen ¹²⁰.

5.4 KE SMÍŠENÝM ŘÍZENÍM A ROZSUDKU PRO ZMEŠKÁNÍ

V této kapitole se chci věnovat otázce, zda existují „smíšená řízení“, která by v jistých rysech vykazovala jak prvky sporného, tak nesporného procesu. Mám na mysli řízení, v nichž lze uvažovat o uzavření smíru (prvek spornosti), ale taktéž přichází v úvahu jejich završení konstitutivním rozsudkem (prvek nespornosti); nebo řízení, ve kterých uzavření smíru není možné (prvek nespornosti) a která lze zakončit rozsudkem deklaratorním (prvek spornosti) ¹²¹.

Problematika smíšených řízení není jen otázkou teoretickou, ale dotýká se do značné míry i justiční praxe. Dovolte mi uvést příklad. Ustanovení § 153b odst. 3 OSŘ uvádí: „Rozsudek pro zmeškání nelze vydat ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 a 2), nebo došlo-li by takovým rozsudkem ke vzniku,

¹¹⁹ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 124

¹²⁰ Zoulík, F.: Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Studie ČSAV 4/1969, s. 126

¹²¹ Internetová stránka <<http://obcanskepravo.juristic.cz/154420/>> (navštíveno 6. 11. 2007)

změně nebo zrušení právního poměru mezi účastníky.“ Výše uvedené podmínky vydání kontumačního rozsudku zjevně souvisí s členěním procesu na řízení sporné a nesporné. Pod sporným řízením je třeba rozumět řízení, které může být skončeno smírem, a končí-li rozsudkem, jedná se o rozsudek deklaratorní. Už z povahy věci je v nesporných řízeních smíření řízení a uzavření smíru vyloučeno, neboť jde o dispoziční úkon, jímž se nakládá řízením i jeho předmětem. Smír se může uplatnit pouze v řízení sporném, kde účastníci mohou věci disponovat. Vydání kontumačního rozsudku tak přichází v úvahu jen v řízení sporném¹²². Vystává otázka, zda se druhá polovina věty § 153b odst. 3 OSŘ nejeví nadbytečná, když zakazuje vydat kontumační rozsudek jako rozsudek konstitutivní, čili znovu omezuje možnost jeho vydání pouze na řízení sporné, jehož výsledkem je rozsudek deklaratorní. Připustíme-li, že existují smíšená řízení, pak docházíme k závěru, že právní úprava duplicitní není a jejím cílem nejspíš bylo omezit užití rozsudku pro zmeškání jako procesní sankce jen na případy, kdy je to vhodné a kdy se nezmění hmotněprávní postavení účastníků¹²³.

¹²² Také podle publikace Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. Občanský soudní řád Komentář - 1.díl, C.H.Beck Praha, 2006, s. 696, s. 703, lze rozsudky pro uznání a pro zmeškání vydat jen ve sporném řízení

¹²³ Internetová stránka <<http://obcanskepravo.iustic.cz/154420/>> (navštíveno 6. 11. 2007)

ZÁVĚR

Dovolte mi, abych v této závěrečné kapitole nejenže podala stručný přehled o zkoumané problematice, ale v souladu se zásadou „*finis coronat opus*“ také zvýraznila hlavní závěry, k nimž jsem během studia rozsudků konstitutivních a deklaratorních dospěla.

Nejprve bych ráda vyzdvihla význam rozsudku, o kterém v obecné rovině pojednávám v oddílu druhém. Je procesním institutem, který má bezprostřední vazbu k myšlence právního státu, jež zdůrazňuje možnost dovolat se ochrany subjektivních práv v míře co nejširší. Jde o procesní úkon soudu, který odpovídá na žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení, a představuje korunu procesu, neboť jeho prostřednictvím soud zjišťuje, co je právem, nebo právo vytváří. Aby tato práce nebyla pouhým teoretizováním, věnovala jsem se také pozitivní úpravě rozsudku, jak je obsažena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu.

Rozsudky je možné kategorizovat podle různých kritérií, z nichž některá mají význam spíše jen z pohledu teorie. Jinak je tomu v případě rozsudků deklaratorních a konstitutivních (oddíl třetí), jejichž diferenciací je přínosná i z praktického hlediska, a to v souvislosti s řízením sporným a nesporným. Deklaratorní rozsudek se opírá o poznání hmotněprávního vztahu, který tu byl již před procesem a při jehož realizaci vznikl spor. Hmotněprávní vztah existující před procesem a procesní vztah deklaratorním rozsudkem založený tu existují ve dvou rovinách, jejichž styčná plocha závisí na dokonalosti poznání skutkového stavu soudem. Konstitutivní rozsudek je právní skutečností, která působí vznik, změnu nebo zánik právních vztahů na poli hmotného práva. Pro konstitutivní rozsudek je charakteristické, že se v rozsahu jeho výroku kryje rovina hmotněprávní s rovinou procesní.

Protože rozsudky konstitutivní a deklaratorní nejsou jen otázkou teoretickou, snažila jsem se postihnout jejich propojení s těmi instituty civilního procesu, které mají význam pro soudní a advokátní praxi. Zaměřuji se na problematiku předběžných otázek, právní moci a přípustnosti mimořádných opravných prostředků.

Ačkoli jsem se snažila nenahlížet na otázku konstitutivních a deklaratorních rozsudků jen ve světle řízení nesporného a sporného, tvoří tato problematika nakonec jádro mé práce, neboť bez poznání rozdílné podstaty obou druhů nalézacího řízení nelze odlišnosti výše zmíněných rozsudků dostatečně pochopit. Řízení spornému a nespornému je věnován oddíl čtvrtý. Pojímáme-li civilní řízení

jako soubor právních vztahů, jež vznikají v důsledku postupu soudu a dalších procesních subjektů, je třeba se věnovat otázce, zda je tento postup v obou druhích řízení ovládnán stejnými zásadami a má-li vést ke stejnému cíli. Zatímco v řízení sporném panuje zásada dispoziční a projednací a soud tu má postavení nestranného třetího, jakéhosi arbitra stran, pak v řízení nesporném platí zásada oficiality a vyhledávací a soud zastává roli ochránce veřejného zájmu.

Co se týká historického vývoje, bylo pro mě velice zajímavé sledovat postupný vývoj nesporného řízení, jeho osamostatňování se od historicky staršího řízení sporného a jeho vnitřní sjednocování. Ačkoli je společným prvkem většiny dnešních právních řádů dělení procesu na řízení sporné a nesporné, nepanuje jednota v okruhu záležitostí, které začlenit do nesporné agendy. Je třeba zdůraznit, že nesporné řízení se dynamicky vyvíjí a tíhne k neustálému rozšiřování. Tento vývoj současná právní úprava v občanském soudním řádu č. 99/1963 Sb. reflektuje nedostatečně, neboť přes řadu novelizací nalézáme v systematice zákona mnohá rezidua původní koncepce jednotného civilního procesu. Myslím si, že je načase přijmout zákon, jež by mezi oběma druhy nalézacího řízení výslovně diferencoval, vymezoval by mezi sporným a nesporným řízením přesné hranice a věnoval by každému z nich samostatnou část.

Musím přiznat, že jsem v průběhu psaní této práce narážela na mnohé sporné otázky, jež se týkaly především dělicích linií mezi sporným a nesporným řízením a opíraly se o rozdílné teoretické pohledy. Jednou z nejsložitějších otázek, s níž jsem se snažila vypořádat, byla problematika konstitutivních žalob, které je podle mého názoru třeba spojovat s řízením sporným. Taktéž se přikláním k existenci smíšených řízení, která jsou dokladem toho, že hranice mezi sporným a nesporným řízením nejsou natolik přesné a určité, jak by si je teorie přála mít. Přestože mě nesrovnalosti pramenící z existence rozsudků v neodpovídajícím druhu řízení vedly k vypracování pátého oddílu, domnívám se, že kritérium konstitutivních a deklaratorních rozsudků je k vymezení obou druhů řízení obecně použitelné a že rozdíly v obou druhích řízení jsou natolik podstatné, že má význam se jimi zabývat a studovat jejich zákonitosti.

Vzhledem k širokému spektru otázek, jež s tématem mé diplomové práce souvisí, jsem byla nucena zabývat se jen těmi nejdůležitějšími, navíc v omezeném rozsahu. Těší mě však, že jsem si prohloubila své teoretické poznatky v oblasti civilního práva procesního, a věřím, že se mi stanou přínosem pro praxi.

LITERATURA

Boura, F. : Soudní rozhodnutí, Právnický ústav ministerstva spravedlnosti, Praha, 1957

Knapp, V. : Úvahy o civilním procesu (z podnětu Macurovy knihy Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného), Právník 9 – 10 /1994

Macur, J. : Předmět sporu v civilním soudním řízení, MU Brno, 2002

Macur, J. : Deklaratorní nebo konstitutivní povaha občanskoprávních soudních rozhodnutí, Právník 12/1971

Stavínohová, J. : Občanské právo procesní - Řízení nalézací , Iuridica Brunensia, Brno, 1996

Steiner, V. : Základní otázky občanského práva procesního, Academia Praha, 1981

Schelleová, I. a kol. : Civilní proces, EUROLEX BOHEMIA Praha, 2006

Winterová, A. : Civilní právo procesní : 4. vydání, Linde Praha, 2006

Zoulík, F. : Konstitutivní rozsudky, Právník 5 /1966

Zoulík, F. : Soudy a soudnictví, C.H.Beck Praha, 1995

Zoulík, F. : Řízení sporné a nesporné jako druhy civilního procesu, Praha, Studie ČSAV 4/1969

KOMENTÁŘE

Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. : Občanský soudní řád : Komentář - I.díl, Praha : C.H.Beck Praha, 2006

Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., a kol. : Občanský soudní řád : Komentář - II.díl,
Praha : C.H.Beck Praha 2006

Hrušáková, M. a kol. : Zákon o rodině : Komentář, 3. vydání, C.H.Beck Praha, 2005

Winterová, A. a kol. : Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 3. vydání,
Linde Praha, 2007

INTERNETOVÉ PRAMENY

Internetová stránka českého Nejvyššího soudu <http://www.nsoud.cz> (naposledy navštíveno 20. 11. 2007), usnesení Nejvyššího soudu 32 Odo 1239/2004

Internetová stránka <http://obcanskepravo.juristic.cz/154420/> (navštíveno 6. 11. 2007)